Meridiane

EGON ERWIN KISCH

DOCTORUL BECKER LA PORȚILE RAIULUI

EDITURA DE STAT PENTRU LITERATURĂ ȘI ARTĂ

3.50

Lei 1,50

EGON ERWIN KISCH — „REPORTERUL FRENETIC“

Cînd, parcă împotriva legilor firii, inima lui Kisch — care părea că va fi veşnic tînără şi neastîmpărată — a încetat să mai bată, în anul 1948, cititorii lui de pretutindeni, pe care el i-a purtat „razna prin cinci continente“ (cum s-a intitulat una din cărţile lui) au încercat un sentiment de sinceră părere de rău, ca la moartea unui prieten bun şi drag.

Şi lucrul nu era de mirare. Pentru că umorul său, atît de preţuit de prieteni şi atît de temut de duşmani, s-a inspirat întotdeauna dintr-o încredere adîncă şi nezdruncinată în cauza oamenilor simpli şi a omeniei, iar omul Kisch a luat mereu şi în toate împrejurările poziţie, însufleţit de idealurile cele mai avîntate ale umanităţii, de idealurile progresului social.

In ţara noastră, marele reporter — de la care ne-a rămas o moştenire impresionantă de peste treizeci de volume, traduse în mai toate limbile pămîntului —

a fost mai puțin cunoscut și asta din motive lesne de înțeles. Calda lui simpatie și înțelegere pentru asupriții și obidiții de pe întreg cuprinsul globului făcea din cărțile lui opere sediţioase, pentru regimurile de odinioară, iar din scriitor un subversiv.

Născut în anul 1885, Egon Erwin Kisch și-a început furtunoasa-i carieră de ziarist și scriitor înaintea primului război mondial, ca reporter al unui ziar din Praga. Chiar de la primele lui încercări, Kisch a dovedit excepționala-i aptitudine de a pune lucrurile cele mai obișnuite într-o lumină și perspectivă nouă, neobișnuită, de a ști să facă din faptul relatat o descoperire neașteptată pentru cititor, de a ști să transforme scrisul său într-un act educativ, fără a părăsi însă nici un moment cîmpul literaturii și încă al unei literaturi de cea mai bună calitate.

Tînărul gazetar și-a cîștigat repede o faimă internațională, dezvăluind una din cele mai uimitoare afaceri de spionaj, cunoscute pînă azi : trădarea colonelului homosexual Redl, unul dintre conducătorii statului major al armatei austriece.

Trimis pe front în Carpații Nordici, în 1914, Kisch e rănit de cîteva ori, decorat și înaintat ofițer. La mijlocul anului 1918, primește misiunea să execute un zbor de recunoaștere în regiunea Veneția și la înapoiere își face plăcerea de a ateriza chiar în fața pragului clădirii marelui cartier general.

După prăbușirea imperiului, Kisch întemeiază și conduce la Viena „Garda Roșie" ; în fruntea unui detașament de gardiști roșii el ocupă localurile ziarului reacționar „Neue Freie Presse", pentru a-l transforma într-o tribună pusă în slujba poporului. În același timp, el descoperă Uniunea Sovietică — „cea mai tînără parte a globului", cum a numit-o el — căreia îi va fi un prieten credincios și statornic pînă în ultimele clipe ale vieții sale.

Descreșterea valului revoluționar din Austria îl face să se mute la Berlin, unde ia o parte activă la apărarea victimelor teroarei albe, iar în momentul cînd Hitler vine la putere, face el însuși cunoștință cu temnița de la Spandau. În 1934, trimis de Henri Barbusse în Australia, în numele Comitetului mondial de luptă împotriva fascismului și războiului, spre a transmite un mesaj luptătorilor pentru pace de acolo și pentru că autoritățile îi refuză debarcarea la Port Perth, în clipa cînd vasul pe care se afla se depărta de chei, Kisch sare de pe punte pe uscat în mijlocul mulțimii entuziaste care-l așteptase, și-și rupe un picior cu acest prilej.

Primele bubuituri vestitoare ale celui de-al doilea război mondial, Kisch le aude în Spania, în tranșeele armatei republicane. Urmează o epocă grea de pribegie prin Franța, S.U.A. și apoi azilul în Mexic, unde va rămîne pînă la înapoierea în patrie, după război.

Ziarist excepțional de dotat și om de mare ținută intelectuală Egon Erwin Kisch și-a făurit de la început un stil și o manieră proprie, ba, mai mult decît atît, se poate spune că el a pus bazele unui nou gen de artă : reportajul literar.

Scriitor de o mare probitate profesională și nutrind un profund respect pentru munca sa și pentru cititori, Kisch și-a asumat nobila misiune de a surprinde

și nota tot ceea ce era esențial, concludent, pregnant în realitatea înconjurătoare și a dezvălui legătura interioară care există între oameni, împrejurări și lucruri, între momentul prezent, trecut și viitor. „Adevărul — spunea Egon Erwin Kisch — este cea mai prețioasă materie primă a artei, precizia — cea mai bună metodă de a o prelucra". În legătură cu aceasta, merită relatat un fapt semnificativ pentru felul cum lucra Kisch. Unul din prietenii săi, care l-a cunoscut foarte deaproape, și anume criticul german Alexander Abusch povestește astfel că cel care și-a meritat cu prisosință supranumele de „reporterul frenetic" (după titlul uneia din cărțile sale) era, atunci cînd scria, tocmai contrariul a ceea ce porecla sa ar fi lăsat să se presupună. Kisch se gîndea mult la fiecare frază pe care o așternea pe hîrtie, scria încet, îndrepta mereu, pînă cînd poantele și jocurile sale de cuvinte, atît de caracteristice, se contopeau organic cu materialul brut, ne mai apărînd ca un adaos exterior, ca ornamente ale textului inițial, ci rezultînd parcă din însăși natura lucrurilor povestite. De multe ori el recita pe de rost prietenilor săi povestirile pe care avea de gînd să le scrie, observînd cu un ochi atent care anume lucruri făceau asupra lor cel mai mare efect și străduindu-se fără încetare să elimine tot ceea ce era de prisos, să ajungă la maximum de conciziune posibilă.

Marea Revoluție Socialistă din Octombrie a avut o înrîurire hotărîtoare asupra întregului curs de mai tîrziu al vieții și operei lui Kisch. De aceea, dacă în ansamblul ei opera lui Egon Erwin Kisch este o

uriașă oglindă a vieții și frămîntărilor sociale din lumea zilelor noastre, această oglindă nu e de fel rece și indiferentă, ci reflectă o dată cu bucuriile, suferințele și decepțiile oamenilor, lupta lor pentru schimbarea unor stări de lucruri nedrepte, apăsătoare, inumane.

Aderînd la partidul proletariatului, el s-a străduit fără încetare să facă din arta sa o armă eficace. De aceea, indiferent dacă drumurile sale l-au purtat să facă „Descoperiri în Mexic" sau dacă a „Debarcat în Australia" ilegal, dacă, sub un nume fals, a vizitat „China în secret" pentru a denunța lumii diversele fațete, deopotrivă de odioase, ale opresiunii imperialiste, peste tot unde a fost — în camera lui Lenin sau în catedrala de la Lourdes, în închisorile elvețiene sau în cimitire vechi uitate de veacuri, la minerii din Borinage sau la țesătorii din Lyon, orice a descris : luptele de tauri de la Saragossa sau bursa de muzicanți din Praga, procese celebre întîmplate înainte cu secole sau viața nouă care a înflorit în Asia Centrală sovietică, peste tot și în toate împrejurările Egon Erwin Kisch și-a pus scrisul său în slujba ideilor care-l însuflețeau, avînd însă totdeauna o deosebită grijă să atingă o adevărată perfecțiune în forma expunerii, instructivă și atractivă în același timp, în a face o critică socială populară, pe înțelesul și pe placul tuturor celor ce-l citeau.

Autor al unei antologii a celor mai scînteietoare mostre ale „Jurnalismului clasic", Kisch și-a legat în același timp numele și de un mic dar strălucitor tratat despre esența reportajului literar, eseu pe care

ar trebui să-l cunoască toți cei care se încearcă astăzi în acest atît de răspîndit, cu atîtea posibilități, dar și atît de dificil gen literar. „Un om care simte social se vede mai întîi atras să înregistreze pur și simplu întîmplări ca acelea petrecute în Ceylon — *spunea Kisch referindu-se la un reportaj făcut după o vizită pe această insulă* — să enumere pur și simplu cruzimile făptuite, adică să fie banal. Nu mai mică este și tentația de a ridica glasul și a striga împotriva acestui iad, adică de a cădea în primejdia de a fi bănuit de demagogie. De asemeni, la fel de atrăgătoare poate apărea și încercarea de a lăsa să vorbească grămezile de fapte prin ele însele, adică de a cădea în pericolul de a fi considerat ca lipsit de fantezie. Adevăratul scriitor, scriitorul adevărului, trebuie să știe să se ferească de aceste ispite, el nu are voie să uite nici un moment de arta sa, el trebuie să făurească, cu ajutorul culorilor și al perspectivei, din înfiorătorul model o operă de artă, o operă de artă acuzatoare, trebuie să unească trecutul și viitorul de prezent — asta înseamnă a avea o fantezie logică, a evita banalitatea și demagogia. Iar exercitîndu-și măiestria, el trebuie să spună adevărul și numai adevărul, deoarece tocmai pretenția de a spune adevărul în mod științific și controlabil face atît de periculoasă munca reporterului pentru toți îmbuibații din lume, ca și pentru el însuși de altfel — mult mai primejdioasă decît munca poetului care nu are a se teme de dezavuare sau de vreo dezmințire. E greu să spui adevărul, fără a pierde elanul și forma..."

Intreaga operă a lui Kisch este o strălucită mărturie a faptului că „reporterul frenetic", acest mare și autentic romantic al cotidianului, a ridicat într-adevăr reportajul la rangul de operă literară recunoscută, a pus viața în artă și a dat artei sale o viață care dăinuie și va dăinui peste ani și ani.

★

Cartea, din care publicăm aci cîteva reportaje, a fost scrisă de Kisch în anul 1930 și face parte din lucrările lui de frunte, care i-au statornicit reputația de fin observator, de scriitor înzestrat cu o vervă îndrăcită și de critic ascuțit al societății burgheze.

Kisch dorise și mai înainte să viziteze „paradisul" american, dar autoritățile yankee îi refuzaseră de fiecare dată viza de intrare. Prima oară, pentru că pe pașaportul lui era trecută și viza de intrare în Uniunea Sovietică, a doua oară sub pretextul unui supliment de informații, de care ar mai fi fost nevoie, a treia oară, în sfîrșit, tocmai pentru că departamentul presei din Washington dispunea de suficiente informații, ca de pildă, aceea că Egon Erwin Kisch își exprimase părerea că procesul Sacco și Vanzetti a fost o monstruoasă înscenare judiciară. Pînă la urmă, Egon Erwin Kisch a izbutit totuși să treacă de poarta „raiului american", dar sub numele de împrumut: dr. Becker.

O dată trecut de statuia Libertății, aflată pe insula unde ar fi avut toate șansele să petreacă cîteva luni de închisoare, înainte de a fi expulzat, dacă falsul i-ar

fi fost descoperit, dr. Becker şi-a deschis larg cei o mie de ochi ai lui, şi-a pus în funcţiune creierul său, parcă anume construit ca să reţină amănuntul care scapă celorlalţi, şi-a scos creionul, totdeauna ascuţit şi a început vînătoarea prin „iarmarocul întîmplărilor senzaţionale" (titlul uneia din ultimele-i cărţi), care e America de azi.

Şi după o fantastică goană, de la New York în California, de la Chicago la Los Angeles, ne-a dat o carte care şi astăzi, după un sfert de veac de la apariţia ei, e tot atît de actuală ca şi atunci, fremătîndă de viaţă, scăpărătoare de spirit, întemeiată pe un uluitor bagaj de fapte, plină de învăţăminte.

A văzut cum guvernează Capitoliul, peste care domneşte capitalul, i-a văzut la lucru pe regii neîncoronaţi ai automobilelor, pălăriilor, gumei de mestecat şi amestecul îngrozitor de civilizaţie şi barbarie din viaţa marilor oraşe americane, a văzut Sing-Singul şi bursa de cereale, a fost martor la alegeri prezidenţiale şi la meciuri de fotbal, amîndouă măsluite, a cunoscut Harlemul şi a făcut cunoştinţă cu „natura, cultura, şi sculptura Hollywoodului". Iar dacă i s-a interzis să vadă cimitirul săracilor din New York, a văzut în schimb ţintirimul cîinilor bogaţi, care n-au ştiut niciodată cît de tragică poate fi uneori o viaţă de om şi dacă n-a văzut viaţa „fericită" a muncitorului american, despre care auzise multe, a văzut în schimb „sistemul sudorii" în uzinele lui Ford, a văzut, pe scurt, America care-şi face reclamă şi America care se ascunde în spatele cortinei de dolari.

Cu un an înaintea morţii lui, cu prilejul sărbătoririi a 30 de ani de la Revoluţia din Octombrie, Egon Erwin Kisch, a trimis ziarului „Tägliche Rundschau" din Berlin o scrisoare în care spunea printre altele:

„Revoluţia din Octombrie şi opera ei — Uniunea Sovietică — au împărţit omenirea în două fronturi: acela al adevărului şi acela al minciunii. Adversarii Uniunii Sovietice au desfăşurat o propagandă uriaşă, aproape fără fisuri şi urmările ei s-au făcut simţite asupra a milioane şi milioane de oameni. Cu toate acestea — şi noi vedem acest lucru nu numai aci în America — fronturile dăinuie pînă în ziua de azi. Adevărul şi minciuna stau faţă în faţă, împotrivindu-se tot atît de hotărît ca în urmă cu treizeci de ani, şi datoria fiecărui om cinstit este să fie de partea adevărului".

Cărticica de faţă este una din nenumăratele dovezi care ne încredinţează că într-adevăr Kisch a fost un ostaş credincios al armatei adevărului, pe care l-a căutat şi l-a spus din toată inima, cu o nobilă pasiune şi cu o mare artă.

DUMITRU HINCU

DOCTORUL BECKER LA PORŢILE RAIULUI

Doctorul Becker — ca să-l numim aşa — care se află pe bordul vaporului englez de pasageri — e încercat de simţăminte schimbătoare.

Simţămintele-i se clatină nu pentru că vasul duduie şi zdruncină, nu pentru că patul doctorului Becker e tocmai deasupra cilindrului elicei sau pentru că sala de mese şi salonul de fumat al ultimei clase a vasului vibrează penibil din pricina maşinilor în mişcare.

Pasagerii din clasa a doua şi mai cu seamă cei din clasa întîia, instalaţi la mijlocul vaporului, simt mult mai puţin duduitul şi tangajul vasului, şi de fel rotirea elicei. Şi apoi atenţia lor e abătută de preumblările pe puntea de promenadă ceruită, lungă de o sută de metri, de exhibiţiile unui jazband şi a unor cîntăreţi,

atracţii muzicale ce sînt transmise cu multă condenscendenţă prin radio şi pasagerilor din clasele mai puţin înstărite.

Clasele mai puţin înstărite din care face parte şi doctorul Becker locuiesc sub punte; aceşti călători nu se mai numesc „pasagerii de sub punte". Cînd o instituţie se compromite în chip public, i se schimbă numele pe loc. Nu s-a mai pomenit deci de spaţiul „de sub punte", care împărţit în două a devenit „clasa turiştilor" — jumătatea dinapoi a punţii — şi „clasa a treia", jumătatea din faţă. Aceste două subîmpărţiri se deosbesc între ele mai cu seamă prin preţul biletului, prin scopul călătoriei pasagerilor (cei din clasa treia sînt mai mult emigranţi cu numeroşi copii) şi prin „avantajele" de care se bucură. Aşa bunăoară, closetele clasei turiştilor poartă inscripţia „Gentlemens Lavatory" şi „Ladies Lavatorv", în timp ce pe acelea din clasa a treia stă scris numai „For men" [1] sau „For women" [2] şi anume în toate limbile europene, căci nu era de crezut ca asemenea calici să cunoască engleza. Doctorul Becker ar fi renunţat bucuros la inscripţia „Gentlemens Lavatory" dacă ar fi fost să nu mai împartă cabina strîmtată de stîlpi şi pereţi de fier cu trei tovarăşi de noapte, deşi putea învăţa ceva de la ei.

---

[1] Pentru bărbaţi.
[2] Pentru femei.

Doctorul Becker aruncă adesea o privire spre „regiunile superioare" la adăpostul cărora colegi de profesie mai puţin înzestraţi au trecut de multe ori marea întindere a acestor ape şi lăsîndu-se purtaţi pe valurile paşnice ale unei filozofii comode, au putut străbate lumea în clasa întîi, netulburaţi de duduiri şi tangaj. Nu-i invidiază pentru cabina personală de care dispune fiecare, deşi fără îndoială s-ar fi împrietenit mai bine cu maghiara cu ochi negri, vecina lui de masă, dacă n-ar fi fost vîrîţi el cu patru într-o cabină, ea cu patru într-o cabină. Doctorul Becker nu invidiază pe favorizaţii lui predecesori sau pe urmaşii lor nici pentru că pe puntea de promenadă spaţiile destinate jocului „shuffle-board" sînt trasate pentru totdeauna cu lac, în vreme ce sub punte trebuiesc delimitate zilnic cu cretă.

Nu! El îi invidiază — dacă în vreun fel îi invidiază măcar —numai pentru faptul că pot face marea călătorie fără a încerca simţăminte atît de amestecate ca el...

Dar de ce, mă rog, încearcă simţăminte atît de felurite doctorul Becker? Simţămintele doctorului Becker şovăie între bucurie şi teamă.

In general bucuria doctorului Becker, şi aceasta e uşor de înţeles, e bucuria de a vedea curînd o nouă parte a lumii: America, ţara de neînchipuit, cea mai de neînchipuit după descrierile a numeroşi călători. Bucuria lui e determinată de aşteptarea sigură că America, ce

n-a cunoscut antichitatea şi nici evul mediu şi despre care s-ar putea spune că e nou venită pe lume, nu poate să se fi mulţumit în dezvoltarea ei doar să ajungă sau să întreacă lumea veche, adică numai să inventeze şi să perfecţioneze cravate, veste, cozondraci, religii, sulimanuri, case de bancă, agenţi secreţi, afaceri de bursă şi filme de senzaţie.

În ce priveşte teama prietenului nostru, apoi ea e mai mult de natură personală. Şi anume, se întreabă: „Voi ajunge eu, doctorul Becker, măcar să văd America? Banii şi timpul cheltuiţi cu această călătorie nu se vor dovedi oare aruncaţi pe fereastră, eu doctorul Becker fiind oprit de a pune piciorul pe uscat, ci dimpotrivă urcat pe întîiul vas ce se înapoiază în Europa sau reţinut la centrul de imigraţie Ellis Island, pînă ce se va fi dat pe faţă adevărata mea identitate şi constatîndu-se că doctorul Becker e de fapt un şarlatan şi falsificator se va hotărî transportarea mea la Sing-Sing...

Da, prietenul nostru — mai face cumva să-l numim astfel? — pare cum nu se poate mai periculos din punct de vedere american. De trei ori pînă acum i s-a refuzat viza de intrare. O dată pentru că paşaportul lui era stigmatizat cu unele adnotaţii în limba rusă, constatare suspectă care — i s-a spus — impunea întîi neapărat o cerere de informaţii de la departamentul presei; ceea ce doctorul Becker n-a mai aşteptat să se întîmple. La cîtva timp după

aceea, cînd a cerut viza de intrare în alt oraş, cu alt paşaport, n-a mai fost nevoie de informaţii de la departamentul presei spre a i se spune că, deoarece afirmase în chip public că Sacco şi Vanzetti au căzut victime ale unei barbarii judiciare, a pierdut dreptul, acum şi în vecii-vecilor, de a mai pune piciorul în unica ţară binecuvîntată de dumnezeu. A treia oară, în sfîrşit, socotind că vina lui a fost cu totul uitată, doctorul Becker a păţit la fel.

Prietenii l-au sfătuit atunci să-şi încerce norocul la un consulat american din altă ţară sau să-şi facă rost de o viză falsă — poate, cu mită, chiar de o viză autentică — sau să plece cu acte false — şi aşa mai departe. Doctorul Becker a înlăturat toate aceste propuneri, afară de una.

Cu ajutorul ei se afla acum pe bordul vaporului englez în drum spre America, fapt care-l umplea de bucurie, dar temîndu-se în acelaşi timp să nu fie împiedicat — în cazul cel mai bun — doar atît: să pună piciorul pe uscat.

Doctorul Becker şi-a întărit declaraţia scrisă afirmînd „pe cuvînt de onoare" că recunoaşte întru totul constituţia americană, că nu aprobă de loc doborîrea prin violenţă a guvernelor, că nu e nici anarhist, nici comunist.

Şi astfel doctorul Becker a început să observe viaţa şi faptele care se desfăşurau pe vapor.

În portul Southampton, ba şi de-a lungul coastei engleze, pînă dincolo de Cherbourg, unde

s-au urcat şi pasagerii de pe continent, viaţa pe bord a început voioasă. Fete vesele care păreau de cincisprezece pînă la şaptesprezece ani săreau peste toate instalaţiile de pe punte şi făceau gimnastică pe reeling,[1] de li se ridicau rochiţele şi se vedeau pantalonaşii. Bărbaţi serioşi instalaţi în fumoar jucau în zaruri în încăperea plină de fum, gin, brandy, whisky şi cocktailuri. Doamnele cîntau la pian în sala cea mare, cu vigoare, cu frenezie, uneori cînta cineva şi din gură, ba se şi dansa. Cei mai tineri îşi notau în carnetul de drum ora plecării sau — stînd dinaintea unei tabele — copiau însemnarea că vaporul străbătuse în acea zi 487 mile engleze. La masa de prînz toate limbile se dezleagă, încît în curînd se ştie cine se duce la St. Louis, cine la Philadelphia şi fiecare la a cîta călătorie pe mare este.

In încăperea de alături era întinsă masa pentru familiile cu mulţi copii şi tot aci sta, singur la o masă unde-şi lua dejunul regulat, un negru mai în vîrstă, cu ochelari, care părea om învăţat. Ceea ce a surprins pe cîţiva europeni, care aflară cu acest prilej că nici un american n-ar sta la masă cu un „colored man", un om de culoare. Dacă acei cîţiva europeni continuau să-şi exprime mirarea, primeau acest răspuns superior: „Veţi gîndi altfel despre negri, după ce veţi fi stat cîteva săptămîni în America!"

[1] Reeling = covertă.

„Aşa să fie oare? Poate că numai noi, europenii sîntem nişte „sentimentali", atît de naivi încît socotim şi pe negri drept oameni! Să aşteptăm deci, înainte de a gîndi altfel despre negri, să fi stat cîteva săptămîni în America..."

Pe scurt, la început viaţa pe bord era destul de amuzantă şi instructivă. Dar curînd se făcu simţit şi oceanul Atlantic, pe care aproape îl uitasem. Se stîrniră valuri şi vasul începu să se legene, să duduie mai tare, să ne salte vîrtos. Vibraţiile maşinilor se repercutau în creier şi în muşchii stomacului. Să ţi se întoarcă stomacul pe dos, nu altceva! Ceea ce se şi întîmpla.

Puntea rămase dintr-o dată pustie, la fel saloanele mari şi restaurantul. Noaptea stam întins într-un pat strîmt, dar două scînduri mă împiedicau să cad. Un fel de coşciug nu pat, un cosciug ca de pomană, numai bun să-ţi turtească nasul. La căpătîi „stewardul" pregătise un coşuleţ a cărui căptuşeală de hîrtie era înlocuită, dacă nu mai putea fi folosit. Se mai găseau în cabină, pentru patru inşi, două pahare de băut şi de gargară, un lighean şi două oale de noapte. Fireşte că aerul, aci sub punte, era — fără exagerare — înăbuşitor.

După două-trei zile aerul înăbuşitor şi foamea mînau iar pasagerii sus, deşi nu le prea era uşor în asemenea împrejurări să se îmbrace, să urce treptele clătinîndu-se, la fiecare pas.

Astfel s-au adunat pe punte cîteva femei de vreo patruzeci de ani, care s-au trîntit frînte în şezlonguri; o briză fluturînd rochiile, a descoperit pantalonaşii, şi în aşa fel că privitorul a recunoscut uluit că doamnele mature erau aceleaşi ce-i păruseră a fi puştanele săltăreţe, sportive întrezărite la începutul călătoriei. Bărbaţii intrau clătinîndu-se în sala de fumat. Erau galbeni la faţă şi a trebuit să treacă o bucată de vreme pînă să dea iar de gustul brandy-ului, pe care-l băuseră întîi numai pentru întărire, şi a celorlalte băuturi: whisky, gin, porter şi felurite cocktailuri.

S-au repezit la postul lor, într-o clipită, aceleaşi „ladies" care cîntau la pian şi copiii care ţopăiau în tactul sunetelor. Pe punte se juca tenis de bord; drept minge slujeşte un inel de cauciuc care trebuie prins cu mîna şi aruncat iar peste reţea. Mai sînt şi alte distracţii: se aruncă de pildă un disc mic de cauciuc pe spaţiile numerotate ale unei scînduri, sau inele peste un par. Sportul principal rămîne însă „shuffle-board": aruncarea unor discuri de lemn pe spaţii marcate cu numere, cam la patru metri depărtare.

Se leagă discuţii şi mulţi îşi arată şi ei teama că ar putea întîmpina greutăţi la debarcare. Uneori oficiul american al muncii cere o cauţiune de cinci sute de dolari de la cei care au numai o viză de şedere limitată, pentru cazul că ar încălca legea imigraţiei şi ar primi de

lucru; alte ori, cetăţeanul american solicitat drept garant de noul venit, refuză garanţia, şi aşa mai departe.

Călătorii cu experienţă în materie spulberă asemenea griji care-i apasă pe toţi. De mult controlul imigraţiei nu mai e atît de sever. Nu va fi respins nimeni, dacă are viză. Numai cu „bolşevicii" nu se face vorbă lungă. Cu ei, americanii sînt necruţători. Şi chiar dacă unii izbutesc să pună mîna pe o viză, sînt descoperiţi numaidecît căci lista pasagerilor e trimisă mai dinainte la New York şi poliţia posedă un tabel complet, cu fotografii, al tuturor „stigmatizaţilor politici" din lumea întreagă.

Ceea ce nu-i place însă doctorului Becker e că, din vreme în vreme, se iveşte în încăperile claselor în care călătoresc pasagerii mai puţin înstăriţi un tînăr viguros cu ochelari de os fără trebuinţă, care afirmă că ar călători pentru întîia oară în S.U.A., dar care se strecoară priceput prin cele mai interzise uşi ale vaporului. Pornind de la apropiatele alegeri prezidenţiale, l-a atras pe doctorul Becker într-o discuţie politică. Cît am fi dorit să ne apropiem de doctorul Becker, să-i fi şoptit să nu răspundă în nici un caz nimic! Prea tîrziu! Acesta îşi expunea străinului părerile lui politice; curajos şi deschis se declară simpatizant al „Partidului progresist moderat, activînd în cadrul legilor" întemeiat de Jaroslav Haşek; recunoştea de asemeni că e republican şi democrat, refu-

zînd însă cu hotărîre să se alăture celor care trîntesc o copită de măgar suveranilor detronați. Firește — aceștia au domnit cu totul dezinteresat, numai spre binele supușilor, deși nu mai dorește nimeni înapoierea lor...

In acea clipă, vaporașul fu izbit de un val, și doamna maghiară cu ochii negri, care întîmplător ședea alături de ei se aplecă peste bord... și discuția politică se încheie astfel în chip adecvat.

Vaporașul înaintează mereu și pare că turbinele se lecuiesc încet-încet de răul de mare. Tabela din sala de fumat arată o înaintare zilnică de cinci sute treizeci și cinci mile.

Cîteva tinere americane ascultă expunerea doctorului Becker cu privire la principiile fundamentale ale limbii germane și rîd încurcate aflînd că, fie băiat, fie fată, „copil" e de gen neutru. Chicotind, caută sub scaun semnul genului bărbătesc, auzind că se spune „un scaun". Cînd aflară însă că și „domnișoară" și „fată" sînt substantive neutre în limba germană, pufniră în rîs și o rupseră de fugă.

Intre smerita clasă a treia și cea care nu cunoaște nici o sfială se poate încerca, deși nu e îngăduit, o preumblare, mult sub drumurile privilegiate. Acest drum submarin de la proră la pupă trece pe dinaintea sălii mașinilor, din care căldura răbufnește întîmpinîndu-te parcă cu lovituri de pumn violente. De cealaltă parte a coridorului sînt sălile de dormit și încăperile

echipajului. Stau aci oameni goi, refăcîndu-și puterile irosite în abur de ulei și dogoare. Pe pereți atîrnă prescripțiile pentru cazuri de alarmă : ciocniri de vapoare, încendiu sau ceață. Echipajul trebuie să rămînă la posturi, pînă la salvarea tuturor pasagerilor. Un afiș interzice contrabanda de morfină, cocaină, heroină, și ecgomanină, ce se pedepsește de la o amendă de o mie de lire sterline și pînă la zece ani muncă silnică.

In penultima zi, în timp ce pasagerii sînt la masa de seară, are loc înmormîntarea unui marinar. Pregătea pachetele pentru vasul de poștă de a doua zi din portul New York și s-a prăbușit într-o genune de treizeci de metri. A rămas în adîncuri zdrobit. Avea douăzeci și trei de ani. Soția și copilul trăiesc în America și probabil că mîine îl vor aștepta, strălucind de fericire pe chei. Rămășițele mortului sînt cusute într-o bucată de stofă îngreuiată cu bucăți de plumb, peste care e desfășurat drapelul englez. Căpitanul citește o rugăciune, apoi cu două frînghii cadavrul e lăsat în jos.

Lucrătorii vin de la ceremonia funebră ca să-și reia locul la mașini ; trec pe dinaintea pasagerilor care, după masa de seară, se îndreaptă spre „lounge-room", și află astfel de accident.

Președintele comitetului de festivități, un reverend ales din rîndurile pasagerilor, ia cuvîntul amintind în introducere de marinarul mort

„la datorie" şi rosteşte o rugăciune la auzul căreia toate doamnele engleze îşi duc automat mîna la ochi, acoperindu-i într-o pornire plină de evlavie. „Şi acum, încheie pastorul, să revenim la gînduri mai vesele..."

Un tînăr declamă (prost) un capitol din „Pickwick", o doamnă cîntă (prost), strîmbînd din nas, o arie din „Traviata", doi copii dansează (prost) „charleston" şi un negustor din Chicago istoriseşte (prost) trei anecdote cu irlandezi.

In timpul ultimului „număr din program", un negustor din New York spune cu glas tare altui negustor, din New York, care ia un aer de superioritate respingătoare: „What did you expect from Chicago?"[1] Şi doctorul Becker are o clipă impresia că l-a mai văzut odată pe vorbitor la o nuntă, la Brünn; şi atunci se exprimase cam în acelaşi fel cu privire la un vorbitor din Iglau: „Te aşteptai cumva la ceva mai bun, de la unul din Iglau?"

Urmează împărţirea premiilor pentru concursul de bridge şi se cîntă drept încheiere imnul naţional englez: „God save the King". In asemenea ocazii doctorul Becker lua întotdeauna bătaie, pentru că nu se ridica niciodată de pe scaun; de data aceasta se ridică însă şi el, cu prefăcut patriotism. „New York vaut bien une messe,"[2] îşi făcu el socoteala.

[1] La ce te puteai aştepta de la unul din Chicago.
[2] Merită New York-ul o liturghie.

Ziua următoare e ultima zi a călătoriei — dar numai pentru pasagerii de clasa întîi, cu cetăţenie americană e ultima zi petrecută pe bord. Trecem de tot felul de giamandure de un roşu violent, în formă de vapoare, purtînd chiar nume de vapoare: „Nantuket", „Fire Island". Marea se însufleţeşte — e şi aşa însufleţită: în zare se ivesc vapoare, un distrugător pare a se îndrepta drept spre noi. La un ghişeu de pe vas toţi îşi schimbă ultimii bani englezeşti pe bani americani. Păturile în care pasagerii s-au învelit la odihna în şezlonguri sînt duse înapoi stewardului care desprinde de pe ele bileţelul cu numele fiecăruia, ce se clatină asemenea unui tichet de preţ.

Doamnele ies deodată la iveală gătite şi sulemenite, recunoaştem iar acum, fără adierea vîntului, vîrstnicile ladies deghizate în fetişcane la Southampton.

Are mult de lucru bărbierul în mica-i prăvălie unde pînă acum vindea butoni de gulere şi apă de gură. Toţi se rad azi şi se ferchezuiesc. Unul din tovarăşii de cabină al doctorului Becker îşi pune două inele cu briliante şi un ac de cravată cu perlă: „Pentru funcţionarii de la serviciul emigraţiei, observă el. Altfel se uită la tine de sus".

Se lasă seara. Vase sclipind de lumini, turnuri cu lumini te salută clipind. De la Swinburne-Island, soseşte o şalupă cu medicul oficial. Toţi pasagerii trec cîteva clipe neplăcute.

In mînă cu ceasornicul special, el controlează dacă nu lipseşte cineva. La şase jumătate se încuie barul din salonul pentru fumători. Pînă la ultima secundă bărbaţii se îndestulează cu whisky, atît cît le poate cuprinde stomacul, — ba şi ceva mai mult.

Pe mîna dreaptă un şir de lumini: Coney-Island, după cît se spune, pe mîna stîngă e Staten-Island. Reclame de gumă de mestecat salută cu becuri electrice, clipind, într-un tremur stăruitor: „Wrigleys here, Wrigleys there, Wrigleys everywhere."[1]

La fel „Statuia Libertăţii care luminează lumea". La început se arată din profil, ţinînd făclia întinsă departe de sine. Un reflector instalat pe soclu luminează făptura-i bine proporţionată, învăluită într-un veşmînt în falduri. Nu e prea multă vreme de cînd tot New York-ul se aduna aci, cînd era executat cineva prin spînzurătoare. Spînzurătoarea a fost suprimată, scaunul electric s-a instalat la Sing-Sing; pe Bedloe-Island tronează însă statuia Libertăţii...

Dar iată: la tribord a apărut colţul de sud al insulei Manhattan cu zgîrie-norii!

Iată locuinţele ce se urcă pînă-n nori, locuinţele realităţii americane. Spre a nu fi îmbrîncite în Hudson de pumnii şi coatele City-ului, pe marginea extremă a insulei, birourile şi magazinele se caţără acum unele peste altele:

[1] Guma Wrigleys aci — acolo — în tot locul.

patruzeci, cincizeci, cincizeci şi patru de etaje şi mai sus.

Vestita „skyline" — conturele clădirilor gigantice din New York — se profilează pe cerul de amurg.

Pe faţade scapără dreptunghiuri, ferestre în multe rînduri, aşadar multe etaje. Deasupra lucesc cupole sau turnuri. Lipseşte putinţa oricărei comparaţii — cine mai bagă de seamă oare că micile jucării de jos, de pe pămînt, sînt construcţii de opt-zece etaje?

Nu sîntem copleşiţi de această întîlnire în noaptea tîrzie cu zgîrie-norii. Numai vrăjiţi. Inchipuind un singur bloc, un Montsalvat[1] aşezat pe stînca oablă, crestele lor strălucesc şi turnurile de veghe scapără.

Vaporul trece acum pe la marginile oraşului, luînd-o în sus pe Hudson, de-a lungul a cincizeci de porturi impunătoare, care nu sînt porturi, ci antrepozitele portului New York.

Lumini şi reclame luminoase pretutindeni.

Vaporul nostru e prea mare spre a manevra singur în bazinul de debarcare, încît îl remorchează opt şalupe cu motor. Două din aceste „tugs" sînt înaintaşe în timp ce alte două trag vaporul dintr-o parte; două se reped asupra corpului vasului dinspre babord şi tribord, cu botul legat; de n-ar avea capetele înfăşurate în cînepă, şi-ar face şi ne-ar face stricăciuni.

[1] Stîncă din legenda Gralului.

În timpul acestei caraghioase manevre ce ne tot împinge de colo-colo, zărim în adîncimi, pe chei, o mulţime de oameni, cîteva sute, care aşteaptă strigînd şi făcînd semne cu batiste, cu pălăriile.

S-au pus numai două paserele de debarcare de la puntea vaporului britanic la ţărmul american; una pentru pasagerii de clasa întîi, cealaltă — pentru bagajele pasagerilor de clasa întîi.

Toţi se înghesuie pe locurile unde s-ar putea face o legătură, cu vorba, cu privirea, între cei aşteptaţi şi cei care aşteaptă. Scene de recunoaştere, scene de revedere, îmbrăţişări de la distanţă.

Petrecem încă o noapte pe bord, şi anume una rea. Ne dăm seama că duduitul maşinilor îşi avea avantajul lui: acum cînd au tăcut, se aude nu numai sforăitul şi horcăitul tovarăşilor de cabină, dar şi zgomotele din cabinele învecinate. Şi, obişnuit cum erai cu trepidaţiile dinamurilor, cu legănatul vaporului, te îmbolnăveşti de rău de mare şi capeţi ameţeli din pricina acestui brusc echilibru.

Procedura complicată a controlului paşapoartelor şi cercetarea meticuloasă a bagajelor fiecăruia de către comisia de emigrare ţin ore întregi — de la şase dimineaţa, pînă după-amiaza tîrziu.

Doctorul Becker, avînd trecut în rubrica rezervată profesiei „autor" — e întrebat ce fel de scriitor e.

— Scriu nuvele şi romane.

— Dar studii politice?

— Not al all[1]! răspunde el cu un surîs.

In cele din urmă i se îngăduie să coboare în sala de debarcare, pe teritoriul Americii.

[1] Nicidecum.

AJUNUL, ZIUA ŞI NOAPTEA ALEGERILOR PREZIDENŢIALE

Jimmie Walker, primar şi „the bestdressed man of New York“[1] (a fi bine îmbrăcat valorează în statul acesta al egalităţii cam tot atît cît cinstea de a face parte dintr-o asociaţie studenţească în Germania), se află în Times-Square, unde cu glas tunător răsunînd pînă departe, cu gesturi impresionante şi cu fraze bine aduse vorbeşte în favoarea candidatului democrat la preşedinţie: Al Smith[2].

Poliţişti călări păstrează ordinea; mii de oameni se înghesuie să vadă pe vorbitor, să audă cuvîntarea, s-o însufleţească sau s-o tulbure cu întreruperi.

Jimmie Walker nu reacţionează nici la ase-

[1] Bărbatul cel mai bine îmbrăcat din New York.
[2] Aceasta în anul 1929.

menea întîmpinări şi nici la aplauze; el îşi ţine speech-ul[1] şi după ce a isprăvit o ia de la început, cu glas răsunînd pînă departe, tot atît de puternic, cu exact aceleaşi gesturi impresionante şi aceleaşi fraze bine aduse.

Şi asta va face toată noaptea, neostenit, deoarece nu se află în persoană în Times-Square, apare aci numai în efigie; a fost filmat şi s-a făcut o înregistrare prin vitaphon cînd şi-a ţinut cuvîntarea şi acum imaginea lui e proiectată de un aparat pe pînză, în timp ce glasu-i răsună din megafon în întreaga piaţă peste care s-a lăsat înserarea.

La amiază are loc „parada“ candidatului democrat, care străbate oraşul. În frunte un şir de poliţişti pe motociclete, apoi poliţişti călări; pe platforma a doua autobuse goale cîntă orchestre; gentlemen of the press (domnii reprezentanţi ai presei) şi gentlemen of the film (domnii reprezentanţi ai caselor de filme) s-au instalat cu aparatele lor pe platforma autobusului următor.

Urmează un automobil deschis pe a cărui banchetă de dinapoi, bine înălţată, tronează candidatul. Poartă pălăria tare (Derby) maron-deschis, care l-a făcut atît de popular şi pe care el a făcut-o atît de populară, încît vitrinele magazinelor sînt pline de pălării tari maron-deschis cu boruri drepte. Al. Smith trece mai

[1] Cuvîntare.

departe, face semne pe rînd cînd cu mîna dreaptă cînd cu mîna stîngă, indiferent dacă mulţimea ovaţionează sau fluieră. După el alaiul alegătorilor plătiţi şi neplătiţi, în automobile cu pancarte uriaşe.

E marea paradă, despre care ziarele au scris mai dinainte coloane întregi ; în aceeaşi seară vor scrie despre ea alte coloane întregi. Şi pentru ce ? Pentru că un candidat a trecut cu alai şi muzică pe străzile New Yorkului !

„...pe străzile New Yorkului asta s-a întîmplat." Cele trei mii de ferestre ale piramidalelor clădiri de cincizeci de etaje, laolaltă, cu acoperişurile netede şi turnurile şi stucaturile neocrotite aflate la înălţimi ameţitoare sînt înţesate de oameni care se simt fericiţi de a fi departe cîteva minute de tejghea, de maşina de calculat, de masa de lucru ; fericiţi că pot privi în jos, că pot striga şi arunca în stradă benzi de hîrtie şi confeti autentic americane.

Benzile de hîrtie sînt nesfîrşitele fîşii ale celor două aparate : de recepţie a cursului bursei şi a ştirilor economice, care se află în orice birou. Ploaia de confeti provine de la cărţile de telefon din anul trecut : din New York, din Brooklyn şi suburbanele New Yorkului. Împotriva dispoziţiilor, ele n-au fost restituite societăţii de telefoane ci păstrate anume, pentru ca îmbucătăţite mărunt să poată fi spulberate cu amîndouă mîinile la întîmpinarea unei celebre înotătoare, a unui aviator ce a traversat

în zbor Oceanul sau măcar a unui candidat la preşedinţie. Şi acum atîrnă, plutesc, se răsucesc în aer aceşti fluturaşi de hîrtie tipărită, alunecînd pe faţadele severe, în genunile ameţitoare ale străzilor care se acoperă deodată — în vreme ce aspirantul crede că înaintează pe calea puterii şi a gloriei — de un strat gros de cursuri de bursă depăşite şi de adrese de telefon din anul trecut.

De-a curmezişul străzilor s-au întins în înălţimi pînze cu numele candidatului, pe crestele cîtorva blocuri s-a fixat portretul unuia din ei, becuri aprinse, violent colorate, alcătuiesc în faţa intrării cluburilor lozinci scăpărătoare, la toate colţurile de stradă se împart afişe în limba engleză, italiană, franceză, rusă, germană, idiş, polonă şi greacă. (Am păstrat ordinea în care se succedau). Afişele sînt într-o singură limbă fiecare, dar fireşte alta în fiece cartier.

În Harlem aflu seara zarva unei parăzi în favoarea lui Hoover, „din partidul lui Abraham Lincoln" (o emblemă bună, căci Lincoln, liberatorul sclavilor, e venerat în cartierul negrilor). Pe dinaintea sutelor de cinematografe, teatre de operetă, birturi, prăvălii cu instrumente muzicale şi case de amanet, ce se înşiră de-a lungul lui Lenox-Avenue, trece alaiul de automobile ţipătoare în jilţurile cărora stau tolăniţi domni negri bine îmbrăcaţi şi doamne negrese bine îmbrăcate ; pe scările automobi-

lelor, nişte sărmani negri zdrenţăroşi agită stindarde şi urlă: „Votaţi pe Hoover! Votaţi pe Hoover!“ Între automobile, un camion cu orchestră. Ciudat sau de la sine înţeles? — e o orchestră fără saxofon, fără banjo, nici un instrument de jaz, numai viori, viole, corni şi talgere, iar muzicanţii angajaţi de negri sînt toţi... albi!

O mare prăvălie în colţ, pe Broadway, cu afişe la ferestre: „Dacă vă îndoiţi că atacurile împotriva lui Smith sînt puse la cale de Ku-Klux-Klan, atunci intraţi şi priviţi dovezile.“ Intrăm şi privim dovezile. Foi de ziar în care Smith e batjocorit pentru catolicismul lui. Caricaturi: Pe umerii lui Smith intră Papa în America; de la fereastra Casei Albe, Smith cheamă la sine un alai de şoareci-iezuiţi. Pe pereţi lozinci: „Nimeni nu trebuie atacat pentru credinţa lui.“

Cei doi pretendenţi sînt filmaţi pe-ntrecute. Între filmele de lung metraj, între două scene de music-hall pot fi văzuţi o dată cu reclama gumei de mestecat a lui Wrigley: „here, there, everywhere.“ Acasă, pe stradă, la tribună. Ba se ostenesc să facă o vizită fiecărui cămin din America: prin radio. Abonaţii la radio primesc un fragment lung de o oră, din cuvîntarea ţinută de Herbert Hoover în Madison Square Garden, apoi un fragment tot atît de lung din discursul rostit de Al. Smith în Brooklyn. În orice casă binecuvîntată cu un radio se aude

fiecare întrerupere, fiecare ropot de aplauze şi fiecare fluierătură. Dacă zgomotul după o frază importantă ţine prea mult, candidatul la preşedenţie declară: „Prieteni! Să nu pricinuim pierderi de timp radiodifuziunii cu manifestările adunării.“

Are dreptate. Timpul la radio se plăteşte scump: treizeci de mii de dolari ora. Şi în fiecare seară vorbesc nu numai candidaţii ci — în sprijinul lor — şi oamenii din partid.

Azi e ziua alegerii, St. Electionsday,[1] şi în timpul zilei domneşte liniştea unei întreceri în lupte moderne. Toţi păsesc spre urnă — de fapt new yorkezul nu păşeşte prea departe şi în loc de urnă există maşini de vot, două sau trei în fiecare local de votare. „Cozile“ alcătuite de alegătorii sosiţi dinainte şerpuiesc încolăcindu-se la intrare! Oameni de încredere ai celor două partide, ce pot fi recunoscuţi după insigne, umblă de colo-colo cu mostre de-ale maşinei şi explică fiecăruia cum trebuie să procedeze ca să fie aleşi candidaţii lui. (Candidaţii lui! Plural! Căci nu se alege numai preşedintele ci şi vicepreşedintele, guvernatorul, un senator, judecătorul suprem, avocatul suprem al statului şi un membru al congresului).

Cînd îi vine rîndul alegătorului — cu cartea de alegător riguros controlată — acesta intră

[1] În derîdere: sfînta zi a alegerilor.

în cabină şi împinge o pîrghie care trage perdeaua. Despărţit de lumea întreagă, îşi poate exercita acum „dreptul garantat cetăţeanului liber american". O dată la cîţiva ani: să apese pe şapte butoni şi să se întoarcă acasă.

Abia seara, seara tîrziu începe spectacolul! In piaţa Times-Square, care încheie la cotitură Broadway-ul şi devine de obicei seara locul cel mai zgomotos, mai scandalos, mai deşănţat de pe faţa pămîntului, se adună în acea zi într-adevăr sute de oameni care vor să afle rezultatul. Poliţia din New York, întărită cu cea din Brooklyn, din Bronx şi Staten-Island, e însărcinată să menţină oarecum ordinea circulaţiei de la a şaptea „Avenue" şi de la a 40-a la a 59-a stradă. Şi de parcă n-ar fi fost de ajuns gîtlejurile a o sută de mii de adepţi ai candidatului, şi-a mai luat fiecare un fluier cu triluri, o trompetă sau o huruitoare; copiii şi-au improvizat talgere din farfurii de zinc şi timpane din ligheane; şoferii au închiriat acoperişul automobilelor; nici o fereastră de la birourile închise în zile de sărbătoare şi, oricum, totdeauna la această oră, n-a rămas neocupată, nici un loc pe parapetele teraselor.

La etajul opt al clădirii înalte *Times* lucesc ştirile... Fiecare dezlănţuie urlete, astfel încît pe cale acustică, ocolind colţurile străzilor, ştirile ajung pînă la acele locuri aglomerate de unde oamenii nu pot vedea nimic.

La douăsprezece şi un minut, noaptea, totul s-a încheiat. Cu litere de foc apare pe perete o telegramă din Oklahoma:

„Hoover a obţinut majoritatea în Missouri, deci 266 voturi în colegiul alegătorilor".

Intrucît colegiul alegătorilor e alcătuit din cinci sute treizeci şi unu de persoane, vestea din mica localitate a Oklahomei înseamnă majoritatea şi verdictul final.

Urlînd şi fluierînd, chiuind şi sunînd din trompete sau tăcuţi şi dezamăgiţi, pîlcurile de oameni se destramă, se depărtează. In ziua următoare, ziarele groase cît volumele sînt pline numai de amănunte despre Hoover şi familia lui, de rezultate şi informaţii privind alegerile: douăzeci şi două de milioane au votat pentru Hoover, şaptesprezece milioane pentru Smith. Patruzeci de stele ale conglomeratului de state american au dat majoritatea lui Hoover, numai celelalte opt lui Smith.

Se plătesc pariurile, s-au cîştigat averi din pariuri, s-au pierdut averi în pariuri; în Wall-Street cinci milioane de acţiuni au trecut în alte mîini.

Ce mare lucru s-a întîmplat?

Candidatul partidului republican a învins pe candidatul partidului democrat. Dar partidul democrat e fireşte pe de-antregul republican, iar partidul republican n-ar consimţi cîtuşi de puţin să fie socotit mai puţin democrat decît cel democrat. Deosebirea ce a stat la origină,

pe vremea cînd democraţii au fost reprezentanţii proprietarilor de plantaţii şi ai micii burghezii de la oraşe în statele din Sud, s-a văzut însă tot atît de puţin ca deosebirea istorică şi socială ce confirmă că odinioară republicanii au combătut tarifele preferenţiale.

Personal, fiecare din zeloşii candidaţi s-a înfăţişat cu deosebite momeli politice. Totuşi Hoover, care a susţinut lupta pe temeiul celor „trei p“ (prosperitate, protestantism, prohibiţie), n-a făcut caz — din prudenţă — de protestantismul lui. Pentru prosperitate era şi adversarul lui. După cum Smith era şi pentru menţinerea prohibiţiei, numai că ar fi vrut să urce niţel limita conţinutului de alcool al „băuturilor spirtoase“. A declarat însă că acest lucru ar fi însemnat nerespectarea constituţiei, lucru pe care nici un preşedinte nu are nici puterea, nici posibilitatea s-o facă. Condiţionat, s-a declarat să ocrotească faţă de cei care ar fi încercat să le speculeze, valorificarea forţelor hidraulice în vreme ce Hoover, la rîndul lui, dorea să vadă aceste forţe folosite în vederea celei mai mari prosperităţi cu putinţă.

Nici o deosebire în programe, abia vreo deosebire în lozinci. Nici o deosebire în ce priveşte persoana candidaţilor — căci nimeni la asemenea alegeri nu poate hotărî, nimeni la asemenea alegeri nu poate prezice, cum se va purta candidatul ca preşedinte, faţă de unele înrîuriri dinafară. Singurul care s-a înfăţişat

cu un program precis a fost democratul Wilson: „Nici un om de stat american nu trebuie să fie atît de lipsit de onoare şi atît de slab de caracter, încît pe un motiv oarecare să tîrască S.U.A. în războiul mondial“. Din această cauză, cu toată uriaşa propagandă a Antantei, el a fost reales cu lozinca „He kept us out or the war“ [1]— deşi pe urmă a declarat războiul.

Deci nici o deosebire de persoane! Totul e numai o luptă, o întrecere a partidelor pentru putere, partide ale căror comitete de conducere au aruncat pe fereastră, în scopuri de propagandă, opt milioane şi jumătate de dolari, fără a mai pune la socoteală milioanele organizaţiilor regionale. O luptă pentru putere, în scopuri de afaceri.

Ceea ce nu uluieşte însă pe nici unul din cei patruzeci de milioane de alegători.

— Ce se schimbă? — a întrebat doctorul Becker în seara alegerilor în Times-Square pe un vecin înfierbîntat — ce se schimbă anume, dacă va fi ales Smith sau Hoover?

— O! Tot atît de mult sau tot atît de puţin ca în cazul cînd Tunney ar deveni campion mondial de box în locul lui Dempsey.

---

[1] El nu ne-a lăsat să intrăm în război.

AJUTOR! PARCELELE AU ÎNNEBUNIT

N-am întîlnit ceva mai uimitor, mai uluitor — am fost într-adevăr surprins, cînd am dat de asemenea năzdrăvănie!

Şi totuşi: Nu corespunde oare în cea mai mare măsură acelei Americi, pe care am cunoscut-o încă de copii, cînd citeam despre prerii, despre Sierra Nevada, despre Grand Canyon şi Colorado, despre indieni, despre căutătorii de aur, despre cei dintîi vînători americani?

Febră, beţie, aventură, păduri virgine, întinderi sălbatice, vînătoare, toate ne năpădesc mintea...

Unde? Pe străzile bine asfaltate, străbătute de tramvaie, ale civilizatului oraş Los Angeles, din California.

In faţa fiecărei case de pe Main Street stă o doamnă mai în vîrstă sau un domn bine îmbrăcat, jucîndu-se cu un creion. Ţin în mînă un teanc

de hîrtii şi gesticulează, strigă, cheamă, pe orice trecător, căruia, după înfăţişare, i s-ar putea acorda oarecare încredere, îmbiindu-l cu cîte un bilet de credit.

La ce obligă primirea unui bilet oferit cu atîta stăruinţă? Nu obligă la nimic, ci dă dreptul la o excursie gratuită de o zi întreagă prin minunatele şi sălbaticele ţinuturi ale Californiei, cu nume în care se îmbină argintul, aurul şi diamantele, evocări de ţinuturi paradisiace, amintind de coasta de azur, de palatul Miramare, de Veneţia.

Şi la ce obligă oare participarea la această gratuită şi romantică preumblare cu autobusele care stau gata de plecare la colţul străzilor? Nu obligă la nimic, dimpotrivă, dă dreptul la un dejun bun, la o cină bună şi la ascultarea cîtorva prelegeri.

Totul în scop de propagandă: pentru parcelarea unui teren, pe care cumpărătorii vor să-l vîndă în loturi separate. Şi au ostenit mult pentru aceasta, i-au şi dat poate acelui teren un nume de oraş — de oraş mai mare chiar — deşi are nevoie de canalizare şi de lumină şi abia urmează să fie trasate străzile.

Speculanţii au şi ales consilierul comunal, ba au alcătuit chiar un consiliul comunal cu un primar în frunte; fireşte că au stabilit pe terenul lor şi cele zece familii fără de care nu ar fi obţinut aprobarea oficială (charter) pentru întemeierea localităţii; au şi împărţit vii-

torul lor mare oraş în circumscripţii: în această zonă a circumscripţiei se va face comerţ, în cealaltă va înflori industria, în cea opusă fiecare va fi fericit în căminul lui, dincolo se vor disputa campionatele internaţionale de fotbal, dincoace va fi măreaţa clădire a operei iar dincolo va fi cimitirul.

Totul e gata, străzile sînt asfaltate şi au numele scris pe tăbliţe, se înalţă stîlpii cu lumina electrică, rigolele de piatră mărginesc locul — lipsesc numai casele.

Se vede o singură casă, o fermă pentru creşterea găinilor. În acelaşi timp slujeşte şi de „tract office“ [1]; aci se pot obţine lămuriri sau parcele şi tot aci se opreşte mai sus pomenitul autobus, pentru ca pasagerii să-şi poată înghiţi dejunul o dată cu prelegerea elogioasă.

Trecerea penibilă pe dinaintea şirului des, neîntrerupt, al reclamagiilor şi momeala cu excursia la ţară sînt numai o părticică a propagandei proprietarilor de terenuri, ce întîmpină la Los Angeles pe vizitatorul neprevenit, ca o rafală de mitralieră.

Afaceriştii întreţin în oraş uriaşe magazine, în vitrinele cărora înoată peşti, se dau peste cap maimuţe şi fac acrobaţii; fazani aurii alunecă rotindu-se, un roi de furnici dă să iasă prin geam, castori mărunţi încearcă să alerge pe o roată, fără a izbuti altceva decît să-nvîr-

[1] Birou unde se distribuie diferite imprimate.

tească roata, rămînînd mereu pe acelaşi loc... Înlăuntrul magazinelor se află hărţi în relief ale metropolei de mîine, pe pereţi atîrnă planuri, tabele de preţuri calculate după mărimea lotului şi afişe care vestesc: „Vindem acest colţişor de rai pe cît s-ar da un pustiu“ sau „Nu scăpaţi norocul din mînă! Acum ori niciodată!“

Mare tămbălău se face şi prin radio. În America staţiile de emisiune (ca şi telegraful şi trenurile) sînt întreprinderi particulare. Cetăţeanul nu plăteşte nici o taxă. Reclama vorbită e preschimbată de societatea Broadcasting într-o afacere bănoasă şi pretutindeni răsună — printre fragmente de muzică simfonică — lauda a tot felul de mărfuri, de la diferitele sorturi de ţigări, pînă la aspiratoare de praf.

În California însă, acest lucru nu e chiar aşa la îndemîna oricui. Patruzeci la sută din textele de reclamă disponibile sînt preluate de industria de automobile şi patruzeci la sută de speculanţii de terenuri. Ore întregi se face propagandă intensă pentru „ţara viitorului“, a cărei descriere se repetă pînă la saturaţie. E drept că minciuna folosită abuziv într-o scrisoare particulară se pedepseşte (înşelarea poştei, adică a unei instituţii de stat), dar nu se pedepseşte minciuna prin radio, înşelarea şi escrocarea a milioane de oameni. De aceasta profită misiţii americani de terenuri din vest pe scară atît de largă, încît chiar din California a pornit

mişcarea pentru o lege îndreptată împotriva răspîndirii de ştiri false prin radio.

Toate acestea, întreg acest vîrtej îl stîrnesc întreprinderile de vînzare a parcelelor, societăţile de afacerişti, proprietarii de terenuri. Dar agenţiile care caută contactul personal cu cumpărătorul şi participă numai procentual la afacere cîştigă mai mult, cu mult mai mult.

California singură posedă şaizeci şi două de mii de Licensed Real Estate Brokers — misiţi de terenuri autorizaţi oficial — dintre care mulţi folosesc un numeros personal.

Ii aflăm în strîmte bungalovuri sau în pompoase magazine, la colţuri de străzi; ei vestesc zgomotos că fac cumpărări, vînzări, închirieri, arendări, împrumuturi, investiţii, ipoteci, înregistrări, rezilieri, supravegheri, evaluări, declaraţii de impunere, controlul taxelor suplimentare; cu cretă albă scriu pe o tablă neagră, arătînd cîte „stuccos“, case de calcar, cîte „frames“, case de lemn şi cîte „acres“ de teren încă nedesţelenit au de vînzare; City Hall [1] şi Hall of Records [2] sînt în Los Angeles minuni demne de văzut. Acolo se înghesuie într-un haos de nedescris în jurul cărţilor funciare cetele de domni din tagma acestor Real Estate Brokers; cu neputinţă să schimbi un cuvînt cu vreunul, fără ca să nu-ţi laude o parcelă, căci chiar dacă el nu face parte din

[1] Primăria.
[2] Birou de înregistrări pentru vînzări de terenuri.

Real Estate Business, se ocupă cu asta cel puţin două din surorile sau verii lui.

A însoţi în sectorul lui special pe unul din agenţi, e nu se poate mai avantajos. (Chiar dacă nu pentru agent). Devenit întemeietor de oraşe, faţă de care Petru cel Mare pare un mărunt misit de terenuri, îşi iubeşte aşezarea cu parcurile-i splendide şi cu zgîrie-norii, fără a ţine seama de faptul că ele încă nu există în realitate. Cu bună socoteală te duce în micu-i automobil întîi prin alte circumscripţii, la sud de Los Angeles, prin Huntington Park, Bell, Maywood şi Southgate, unde într-adevăr casele se-nşiră una lîngă alta şi circulă tramvaiele, unde cu cinci-şase ani mai înainte era totul pustiu şi un acru de pămînt, care costă în anul acesta o mie cinci sute de dolari, se putea cumpăra cu optzeci de dolari. Numai după aceea se-ndreaptă spre reşedinţa lui.

Oricît ar fi însă locurile de pustii — lucrul cel mai de seamă s-a şi făcut. Da, da, lucrul cel mai de seamă: chinezii, care nu mai departe decît anul trecut cultivau aci legume, au fost alungaţi! Desigur! Căci avem o lege care interzice străinilor arendarea de terenuri şi un chinez nu poate obţine încetăţenirea. Aşa! Şi colo, de cealaltă parte a cîmpului, se aciuiaseră nişte mexicani, dar am izbutit, din fericire, să facem astfel încît să le fie şi lor lehamite, şi s-au cărat. Da! Ştii bine că unde trăiesc

oameni de culoare nu se așază nici un alb și tot ținutul nu mai face două parale... !

Intrăm în împărăția misitului. Deasupra străzii e întins un stindard pe care se citește: *„Aici* să trăiești!“ Pe toate terenurile au răsărit steguleţe colorate şi pancarte cu reclame. Cea mai mare spune: „Aci e locul primăriei“. O săgeată arată spre clădirea nouă a unei fabrici, dincolo de terenul parcelat: „Acolo lucrează trei mii de oameni“.

Da. Fabrica. Ea e marele stimulator și de aceea se va ridica într-adevăr aci orașul, pe care măruntul misit îl întemeiază în închipuire din Fordul lui. Îmi povestește: „Terenul l-a primit fabricantul gratuit de la societatea funciară. O să clădească repede, căci nu e nici ger, nici vînt. Lemnul e ieftin și curentul electric o să-l dirijăm noi pînă aici. Afacerea rentează. Lucrătorii trebuie să se mute în căsuțe, trebuie să-și închirieze locuințe și unde trăiesc oameni, se deschid negoțuri și ospătării. Cumpără parcela, te sfătuiesc prietenește, peste un an poți s-o vinzi cu preț întreit!“

Ce lecție! Jocului speculanților cu prețurile îi va cădea jertfă muncitorul de la uzină care va fi mutat aci. Cu chiria lui se va plăti terenul fabricii, cu salariul lui construiesc societățile funciare și misiții, pe micul lui venit se întemeiază negustoriile și ospătăriile.

Clima (lăudată și ea de o propagandă deșănțată), clima atrage și ea alaiul de oameni

spre apus, precum mai înainte aurul, și după aceea petrolul au mînat omenirea în cîrduri spre California. Va sfîrși și această uriașă afacere a terenurilor ca orice „boom“, ca orice manevră speculativă urmată de un uriaș faliment?

Pînă acum orașul a crescut cu atît mai mare, cu cît i-a devenit numele mai mic: pitica așezare Pueblo de Nuestra Senora la Reina de Los Angeles de Porciuncula s-a umflat pînă a ajuns uriașul oraș Los Angeles. Dar numele Los Angeles nu mai poate fi mult scurtat.

În afară de afacerea în stil mare cu parcelele de case și loturile pentru blocuri de locuințe, afli una și mai monstruoasă, care a cuprins tot ținutul de șes și e în legătură cu un proiect al guvernului.

Aci se cer tipărite cu litere grase două cuvinte: „Boulder Dam“ — care au prilejuit controverse încă în timpul alegerilor prezidențiale, între cei doi candidați, și care se aud rostite tot mai stăruitor cu cît mergi mai spre apus.

Proiectul aprobat de Congres pentru indiguirea lui Colorado River — cu adăugirea unui uriaș rezervor — va crea pe de o parte posibilități de noi așezări pe terenurile pînă acum inundabile din vecinătatea acestui fluviu, pe de altă parte irigarea unor mari întinderi de pămînt în Arizona, Nevada și California; în sfîrșit, în al treilea rînd, crearea unor forțe hidraulice de un milion cai putere; apeductul care

urmează a fi construit pornind de la Colorado River va trebui să îndestuleze cu apă potabilă vreo şapte milioane şi jumătate de oameni din ţinuturile de sud-vest.

In felul acesta se va încheia osteneala depusă de patru veacuri pentru colonizarea Americei. Apusul va fi definitiv cucerit.

Ispititoare aventură romantică : Imită şi tu pe cei dintîi colonizatori, încearcă să devii întemeietorul unei noi generaţii de milionari! *Take a chance*[1]!

A fost odată în New York un birtaş irlandez care a anunţat că se va arunca de pe podul Brooklyn în apă, spre a-şi face reclamă. S-a ţinut de cuvînt şi s-a înecat în East River. Aşa îşi încearcă şi locuitorii marelui ţinut din sud-vest norocul. Beţia, beţia lui Boulder Dam i-a cuprins pe toţi, a antrenat la speculaţii pe orice servitor, pe orice picolo.

Proiectul e asemuit cu canalul Panama — şi cu iureşul de bursă cînd cu întîia întreprindere a acestei lucrări devenită „afacerea Lesseps", cu care starea actuală de spirit are într-adevăr oarecare asemănare! Guvernul îndeamnă la mai multă prevedere, dar îndeamnă în timp ce şi aţîţă, anunţînd că cele mai bune terenuri, cele de pe ţărmul lui Lower Colorado River, vor fi rezervate veteranilor de război. Nu înseamnă

[1] Incearcă-ţi norocul!

oare atunci că noile terenuri, din care cîteva parcele vor fi lăsate eroilor patriei, sînt un adevărat rai? Prin acest „prevenitor îndemn" al departamentului Water and Power[1], nivelul speculei s-a urcat atît de mult, încît va fi greu să se mai construiască împotriva ei un dig destul de înalt şi de lung.

[1] Apelor şi energiei hidraulice.

MAIESTATEA SA GUMA DE MESTECAT

Fabricanţii de gumă de mestecat istorisesc că băştinaşii străvechi ai Americii Centrale, cînd mergeau la vînat, luau în gură acest soi de răşină a copacului Sapotill (achras sapota) spre a ajuta la formarea salivei şi a-şi potoli astfel setea.

Afirmaţia nu e neadevărată. Dar mai curînd e adevărat că în nici o relatare a conquistadorilor spanioli, nu se pomeneşte de aşa ceva şi că tocmai în acele locuri unde cresc aceste conifere, molima mestecatului n-a făcut pînă azi nici o victimă.

Pare deci mai aproape de adevăr cealaltă versiune despre originea ei : unui negustor din New York îi sosise din Mexic un vapor încărcat cu răşină „Chicle", spre a o preface în cauciuc, lucru ce s-a dovedit cu neputinţă, materia împotrivindu-se cu dîrzenie. Ce era deci de făcut cu încărcătura ? Primitorul — acel Mr. Thomas Adams, pe care industria gumei de mestecat se sileşte să-l treacă drept cel mai mare binefăcător al naţiunii — era un adept al concepţiei americano-teleologice asupra naturii : orezul nu se cultivă în China, socotea iankeul, pentru că-l mănîncă chinezii cu plăcere, ci a devenit hrana chinezilor pentru că orezul creşte în China ; ursul alb şi foca apar în antarctică, nu pentru că eschimoşii se înveşmîntă cu piei albe şi se ung cu untură de peşte, ci invers.

Incît, a tras încheierea Mr. Thomas Adams, cu mare pătrundere, americanii vor trebui să se-ndoape cu răşină „Chicle", pentru simplul motiv c-o avem aci. Vor trebui ! La ce altceva serveşte reclama ?

Pe la mijlocul veacului trecut, apărură deci afişele ţipătoare :

Mestecatul tutunului e otrăvitor şi nehigienic.

Mestecaţi guma „Chicle" !

Guma de mestecat curăţă dinţii !!

Guma de mestecat dezinfectează cavitatea bucală şi cerul gurii !!!

Guma de mestecat face dinţii albi ca zăpada !!!!

Guma de mestecat parfumează gura !!!!!

Guma de mestecat ajută digestiei — de aceea, după fiecare masă : gumă de mestecat !!!!!!

Vrei să fii sănătos şi frumos? Atunci trebuie să mesteci gumă !!!!!!!

*

Cine nu voia să fie sănătos şi frumos? America trecută de vîrsta prunciei se-ntoarse deci la suptul gumei.

Ţinînd seama de legăturile deosebit de intime care există între afacerişti şi autorităţi în America, se poate crede — şi pe bună dreptate — că interzicerea fumatului în tramvai şi metrou a fost impusă de industria gumei de mestecat. Automatele sînt la îndemînă: arunci un cent, primeşti o gumă de mestecat. O asemenea bucăţică de „Chicle“ ţine pînă la a douăzecea staţie. Toţi mestecă.

Din deceniul al nouălea al veacului trecut, cînd s-a descoperit omniprezenţa baccililor şi în acelaşi timp s-a ivit credinţa, devenită modă, că seminţele şi frunzişoarele de mentă ar fi bactericide — de atunci a luat afacerea asta marele ei avînt. In mare grabă s-au adăugat gumei de mestecat mirodeniile ştiute — şi iată că ea s-a impus vertiginos ca distrugătoare de microbi.

Pricina cea mai de seamă a succesului ei trebuie căutată însă mai curînd în firea însăşi a poporului american, teribil de înclinat spre o agitată pierdere de vreme. Americanul e totdeauna ocupat cu ceva şi totuşi nu se întîmplă nimic; se pune cu hărnicie la treabă şi totuşi nu lucrează nimic; se dezlănţuie mari curente populare, ca pînă la urmă toate să rămînă cum au fost, iar acea „headline“, zilnică, manşeta uriaşă a tuturor ziarelor e discutată azi cu pasiune, ca mîine să fie uitată cu desăvîrşire. Tot insul, în „subway [1]“ sau pe vapor, stînd de vorbă cu un prieten despre ceva, citeşte în acelaşi timp în ziar cu totul altceva, cugetă probabil de asemenea cu totul la altceva sau rezolvă cuvinte încrucişate, întinde picioarele către văcsuitor şi — ca limba şi dinţii să nu lenevească nici ele — mestecă gumă.

In restaurantul automat, locuitorii din New York îşi iau masa în cinci minute, ca după aceea ore întregi să mestece şi să sugă guma pădurilor din Mexic.

Cine macină în gură lemn dulce, cine mestecă betel sau tutun, cine striveşte seminţe de floarea soarelui, se alege baremi cu o savoare. Dar savoarea gumei de mestecat piere după un minut ca după aceea, timp de cîteva ore, să rămînă în gură numai un gogoloi lipicios.

Fabricarea gumei de mestecat e cea mai „naţională“ industrie din S.U.A. De la întîiul război mondial încoace, ea a crescut mult; ca soldat — în marş sau stînd de gardă — tot americanul s-a obişnuit să mestece, şi a cucerit teritorii întregi ale Europei pentru această acti-

[1] Metrou.

vitate. In vreme ce înainte de război numai 74 de fabrici ocupînd 2689 persoane, cu un salariu anual de 1.648.000 de dolari [1], produceau marfă în valoare de 17.159.000, consumatorul plăteşte azi 150 milioane de dolari anual, fără ca numărul fabricilor şi al personalului să se fi ridicat cît decît în aceeaşi măsură, căci toată producţia e mecanizată.

In sălile uriaşe ale fabricilor „American Chicle Company" de pe Long Island întîlneşti oameni puţini; numai în camerele de expediţie şi în încăperile de control lucrează o armată de femei, mînă de lucru mai ieftină decît cea mai ieftină maşină, în halate albe, cu tichii albe, stînd cu sutele la banda rulantă.

Laboratoarele nu se pot vizita. Cum se obţin aromele de ananas, lămîi, portocale şi uleiul de rădăcină de garoafă, rămîne o taină — ca şi obţinerea culorilor.

Şi afară de aceasta, se mai depun acolo străduinţe pentru dezlegarea marei taine a fabricării sintetice a materiei prime. Căci conflictul armat din 1914 al S.U.A. cu Mexicul a iscat groaznicul pericol ca America de Nord să rămînă într-o bună zi fără gumă de mestecat. O încercare cu răşina „Pontianac", adusă din Borneo s-a arătat tot atît de puţin potrivită ca şi încercările de a se produce „Chicle" sintetic. Iată de ce se poate crede în

[1] Insemnările datează dinaintea celui de al doilea război mondial.

afirmaţia unui membru al Congresului, un socialist, care spunea că poftele imperialiste ale Statelor Unite cu privire la Mexic ar fi aţîţate de Mr. Wrigley şi ceilalţi fabricanţi de gumă de mestecat.

*

Deocamdată furnizorii materiei prime sînt tot străini, se numesc chicleros şi îşi cîştigă existenţa în pădurile de conifere ale Mexicului, cu ajutorul unor cuţitoaie uriaşe, crestînd scoarţa copacilor spre a aduna răşina ce se iveşte pentru lecuirea tăieturii şi pe care, împachetată în iută, o încarcă pe vapoare.

Şi iată că viitoarea gumă de mestecat a sosit la Long Island City: fiecare bucată asemenea unui buştean, cuprinzînd exact atîtea impurităţi cîte s-au putut vîrî în răşina lichidă, spre a se dobîndi maximum de greutate...

Bine curăţată, tăiată în bucăţi, uşor de mînuit, frămîntată, turnată în plăci şi filtrată, materia primă curge la un etaj mai jos, unde se află malaxoarele.

Dens şi dulce din cauza prafului de zahăr e aerul în sala malaxoarelor. Aci se adaugă gumei „Chicle" zahăr fin rîşnit, pastele şi uleiurile pentru diferitele arome ale sorturilor. Munca cea mai grea e la cazanele care pufăie încinse, la smulgerea bulgărilor dintre valţuri şi la al doilea frămîntat al pastei; munca asta n-o îndepli-

nește nici un american, numai italieni și evrei vezi, cît se-nșiră cazanele.

Produsul final : coca. De aci ea pornește mai departe automat, trecînd prin încăperi în care circulă curenți de aer la temperaturi anumite și cu anumită tărie, prin mașini de tăiat, prin valțuri care-o întind, prin diferite forme, după care coca devine prismă, lespede sau bulgăre.

Două sute de cazane de aramă așezate oblic se rotesc în „coating department“, care într-o asemenea fabrică de la noi s-ar numi „secția de dragele“. Pe pereți atîrnă tabela cu „recordurile“ fiecărui muncitor — fabricanții silindu-se a prezenta drept performanțe sportive, realizările maxime izbutite în favoarea lor.

In cazanele mișcătoare se hurducă bile vîrtoase — în altele prisme colțuroase. Se freacă unele de altele, se lipesc unele de altele, se ciocnesc unele de altele, pînă se netezesc, se șlefuiesc și apar lucii ca oglinda.

Aceste mici corpuri simetrice cu reflexe luminoase, multicolore s-au născut așadar din butucii îngreuiați de murdării pe care i-am văzut venind din Mexic și în curînd vor fi totuna cu gogoloiul moale pe care vreun băiat îl lipește sub scaun — după ce ore întregi l-a sucit și răsucit în gură încoace și încolo.

Atît de prietenoase, de nevinovate și ispititoare se înfățișează bilele, zarurile și tabletele

de gumă de mestecat ; de îndată ce sînt gata ele se rostogolesc de-a dreptul în încăperile de împachetare, expediere și încărcare, în care mașinile lucrează individual și variat, oamenii însă mecanic și monoton.

CÎMITIR PENTRU CÎINI BOGAŢI

Doctorul Becker n-a izbutit să ajungă la Pottersfield, la cimitirul săracilor de pe Hart's Island.

Fusese, ce-i drept, aproape de tot, pe peninsula City Island de unde te trece dincolo un vas cu motor. Tocmai încărcase vasul cîteva lăzi cu leşuri, cînd voi să se urce pe bord şi doctorul Becker.

Rece era ziua şi turna cu găleata.

Cei doi paznici, ce păreau mai curînd capete de pod înaintate, cercetară legitimaţia doctorului Becker. Fusese eliberată de administraţia justiţiei statului New York către toate instituţiile în subordine şi cum două dintre ele se află pe insula morţilor, nu s-ar fi putut aduce aproape nici o obiecţie traversării — din punct de vedere juridic. Din nefericire, autorizaţia expirase săptămîna trecută.

Zadarnic se sili doctorul Becker să facă „avanposturile" să priceapă că nu e un intrus periculos. Şi pentru vizitarea unui cimitir, la ce bună o autorizaţie specială ? Cine se va apuca să strecoare unui mort îngropat acolo un bileţel secret şi neîngăduit ? Cine va da locuitorilor unui cimitir o mînă de ajutor ca să fugă ?

„Şi dacă — încercă să argumenteze doctorul Becker — şi dacă sînt rubedenia vreunuia dintre cei îngropaţi dincolo ? „Atunci căpătaţi o autorizaţie oficială, după ce aţi făcut dovada gradului de rubedenie". „Şi dacă doresc să vizitez mormîntul unuia dintre numeroşii necunoscuţi ? „Atunci trebuie să arătaţi precis la City Hall, care groapă comună doriţi să vizitaţi. Sînt multe".

Nu cu reavoinţă, desigur, împiedicau trecerea cei doi cerberi. Dimpotrivă : lăsară chiar vasul cu motor încărcat cu sicrie să aştepte pînă ce doctorul Becker îşi termină pledoaria şi le ascultă răspunsul, ba îi puseră şi telefonul la dispoziţie, ca să ducă tratative de la un ţărm la altul cu administratorul atît de bine păzitei insule.

Doctorul Becker a citit acestuia cu foc în glas decretul emis de Department of Correction[1] din Albany, capitala statului federal New York, decret în baza căruia i s-a eliberat permisul,

[1] Secţia corecţională.

accentuînd în special pasajele în care el (deşi permisul nu era pe numele „doctorului Becker", nume de care nu se mai folosea exclusiv pe pămîntul american) era pomenit ca o unică personalitate publicistico-sociologico-criminalistică (o cît de mică, de neînsemnată micşorare a unei atari titulaturi, trece în America drept o insultă). Şi iată aci justificarea ridicării excepţionale a interdicţiei oricărei vizite, în ce privea pe doctorul Becker :

„Problema vizitelor la această instituţie a devenit atît de serioasă, încît a fost necesară suspendarea tuturor vizitelor — printr-o dispoziţie cu caracter general. După cum puteţi constata pe loc am avut sute de cereri, dar, fireşte, ordinul a trebuit întărit cu stricteţe. Nu aş putea, cu bună ştiinţă, acorda unora un privilegiu pe care să-l refuz altora. Am stabilit totuşi un precedent spre a putea acorda un permis special acelora care se ocupă în mod permanent de cercetări în domeniul criminologiei şi sociologiei ; şi deoarece cred că Dl. Kisch poate fi trecut în această categorie — ţinînd seama de această interpretare a textului, i-aş acorda cu plăcere permisul special pentru a vizita..."

Totul a fost zadarnic. Doctorul Becker n-avu parte să ajungă la ţărmul celălalt şi rămase cu impresia că i s-ar fi îngăduit cu siguranţă trecerea, dacă ar fi dorit să viziteze clădirea închisorii de pe insulă. Dar vizitarea unui cimitir, „în care într-adevăr nu era nimic demn de

văzut" ţineau să o interzică tocmai unui ins înfierat de atare faimă.

Pe scurt, doctorul Becker se depărtă de la capul de pod al cimitirului săracilor fără să fi izbutit ceva, fără să scrie neizbutitul reportaj ; în cel mai bun caz l-ar fi scris abia atunci cînd, ocupat la capătul vieţii cu redactarea amintirilor, ar fi ajuns la capitolul : „Reportaje neizbutite".

*

Intr-o zi, la Hartsdale, cartier de vile din marginea oraşului, un portal deschis, deasupra căruia scria „Canine Cemetery" [1] momi pe doctorul Becker să intre în necropola care se urca lin pe o colină acoperită de marmură, bronz şi flori.

Turna din nou cu găleata şi cum vremea îi aminti reportajul neizbutit de mai sus, îi păru rău că plouă, căci o zi mai prietenoasă, cu vizitatori îndoliaţi la straniile morminte, ar fi scos în relief şi mai izbitor deosebirea dintre cîinii săraci şi cîinii bogaţi. In curînd uită această părere de rău — căci într-adevăr, contrastul vădit la fiecare pajişte mortuară de aci era destul de mare.

Hartsdale e cel mai „feudal" cimitir de cîini din America, preţul locurilor de veci fiind cu neputinţă de închipuit ca accesibil muritorilor de rînd. Incît nu pare prea înţesat, deşi a fost

[1] Cimitir pentru cîini.

întemeiat de prietenul animalelor inteligentul, dr. Samuel Johns, încă din 1896. Trebuie să recunoaştem că toţi cîinii odihnesc aci aşa cum au trăit : cu adevărat comod.

Monumentele au fost dăltuite de cei mai cunoscuţi sculptori ai Americii şi un funcţionar din administraţia cimitirului arată doctorului Becker sculpturi care au costat peste optzeci mii de dolari. Singurul criteriu estetic — nu numai pentru mormintele cîinilor morţi — e dolarul.

Doctorul Becker contemplă „dolarii" exprimaţi în aceste sculpturi. Busturi, statui în mărime naturală, efigii şi basoreliefuri de marmură, bazalt şi bronz, cununi de trandafiri în alabastru, arabescuri, medalioane pictate, plăci monumentale încastrate de lanţuri mărețe, cîte un trunchi de copac din piatră, doborît de soarta necruţătoare. De prisos să spunem că toate portretele înfăţişează cîini, arareori pisici.

Doctorul Becker voi să afle din inscripţii meritele şi însuşirile prin care se dobîndea dreptul la un ultim loc de odihnă în acest frumos cimitir şi la un monument etern.

Despre Dolly nu e scris nimic pe obeliscul ei de marmură, în afară de două date: născută la 24 octombrie 1914, moartă la 6 octombrie 1918. Şi totuşi doctorul Becker priveşte lung la aceste litere şi cifre. Nu oricine, născut în acel timp, nu oricine, care a murit în acel timp, are un mormînt, necum unul ca al căţeluşei de patru ani.

Cornelius Vanderbilt, bogătaşul care e stăpînul a nenumărate fiinţe, înseamnă pe lespedea îngropată în pămînt numele a trei cîini a căror amintire vrea s-o cinstească : Lassy, Spartie şi Happy Boy. Doamna Astor nu pune nici un nume, dar în schimb e mai puţin zgîrcită cu vorbele. Pe locul mare care-i aparţine citeşti : „În amintirea iubită a tuturor cîinilor şi cailor mei — credincioşii şi statornicii mei tovarăşi".

„Ai fost preferatul nostru". „Jelim pe gingaşul nostru camarad". „Aci se odihneşte Bella, însorita noastră prietenă". „Beloved Pico, 1916 — 1924, beautiful, intelligent, heroic"[1] „Dulce erai, micul nostru Bill".—„Proud, sunny, loving".[2] „Bulgăre de zăpadă ! Niciodată nu se va şterge din inima noastră amintirea ta". „Aci odihneşte Ami, iubitul membru al familiei noastre". „Bébé, plîns de-a pururi". „Dormi uşor, Ben". „Grumpy, 4 august 1913-20 septembrie 1916. Iubirea, devotamentul şi înţelegerea ta ne-au îmbogăţit viaţa. Aşteaptă-ne !"

La citirea epitafului pentru „Nigger, bătrînul gentleman", doctorul Becker nu poate să nu cugete că cei rămaşi în viaţă după moartea negrului căţel n-ar fi numit niciodată „bătrîn gentleman" pe tizul lui, — adică pe un negru, care pentru ei reprezintă tocmai contrariul. Totuşi se aude adesea expresia : „un gentleman

---
[1] Frumos, inteligent, eroic.
[2] Mîndru, radios, iubitor.

de culoare", dar cu subînţeles potrivnic, aşa cum s-ar spune de pildă „gentlemanul borfaş".

Pe o singură piatră se află o frază care place doctorului Becker, căci cuprinde o idee: „Jack as ever preceeds his master a few steps — Jack, ca totdeauna, a luat-o cu cîţiva paşi înaintea stăpînului său".

Unul se făleşte în scris, dîndu-şi exact numele, starea şi călătoriile lui prin lume, spunînd despre cîinele mort: „Ah-Sum-Pupp a colindat cu stăpînul lui 6600 mile". Unui alt căţel, Liga împotriva experienţelor pe animale vii i-a ridicat un monument demonstrativ, pentru suferinţele îndurate.

Acolo unde fîlfîie deasupra unei coline stindardul înstelat, e mormîntul unui războinic, adică: „mormîntul unui cîine de război". Oricum, gîndeşte doctorul Becker, şi cîinii de război au dus pe front ceea ce cîinii între ei ar putea numi „o viaţă omenească". Că aceasta s-ar putea spune tocmai de cei înmormîntaţi aci, iată de ce se cuvine să ne îndoim. Nici un cîine „simţitor", lătrînd voios nu s-a mai întors acasă de dincolo de ocean, dintr-o lume în care se ridica pînă la cer duhoarea cărnii ce nu se putea mînca, a oaselor ce nu se puteau roade; mulţi cîini „simţitori" şi-au dat şi ei viaţa acolo, unde nu flutură nici un steag deasupra celor morţi.

Poate că întocmai trebuie să fi gîndit şi unele cercuri competente atunci cînd, spre a stimula

ambiţia unei viitoare generaţii de cîini, au ridicat pe cel mai înalt loc din Canine Cemetery of Hartsdale[1] un monument colosal în cinstea cîinelui necunoscut. Echipat de luptă, el priveşte cutezător înainte spre duşmanii patriei. Despre ce e vorba, ştia cam tot atît cît ştiau şi camarazii lui de război cu două picioare...

Coborînd colina, trecînd pe dinaintea lujerelor verzi, a sculpturilor albe şi a straturilor de flori, sub care căţeluşi răsfăţaţi la sîn odihnesc acum în sînul pămîntului, doctorul Becker nu ar putea afirma că acest strălucit lăcaş public e o absurditate faţă de cimitirul săracilor, a cărui intrare i-a fost interzisă. Cîinele bogat e înmormîntat aci aşa cum a trăit, în timp ce dincolo, la Pottersfield, tot aşa i-a fost hărăzit omului sărac.

[1] Cimitirul pentru cîinii din Hartsdale.

CINA DIN URMĂ A OSÎNDITULUI LA MOARTE, SERVITĂ DE MISTER STEIN

Era chiar în ziua sosirii doctorului Becker la Chicago. De abia părăsiseră reporterii camera, cînd se pomeni chemat la telefon de redacția unui ziar și întrebat dacă ar voi să scrie, în calitate de vizitator, un reportaj asupra execuției ce va avea loc în acea seară ?... Doctorul Becker, consimți, ca vizitator, să scrie un reportaj asupra execuției care urma să aibă loc în acea seară. Dar cine era cel care trebuia să fie înlăturat din viață prin mijlocirea scaunului electric ? se interesă el. Un negru, răspunse reprezentantul redacției, dar numele lui... tocmai îl uitase...

Peste o oră doctorul Becker avea în mînă un „Admit to Witness the execution of David

Shanks, at the County Jail, at 12.05 a. m."[1] ștampilat și semnat de șeriful John E. Träger.

În clădirea tribunalului și închisorii, unde se duse seara, doctorul Becker află că execuția se contramandase, ceea ce nu-l putu întrista, dar nici nu-l bucura, întrucît nu știa dacă această amînare însemna pentru nefericitul, afurisitul negru David Shanks, numai o prelungire — obișnuită în America — a chinurilor morții, sau mîntuirea ?

Doctorul Becker părăsi tribunalul corecțional și trecu să ia o cafea într-un bar din vecinătate.

Aci doctorul Becker se pomeni căzut din lac în puț, sau — ca să nu mai folosim imagini, deși e vorba tocmai de fotografii — asistînd în loc de o execuție la mai multe.

Fotografiile atîrnau pe peretele unei firide, în care cel căruia îi e foame își poate lua cina și din cînd în cînd se poate îngrozi la gîndul că-n clădirea învecinată un osîndit se ospătează cu aceeași cină, socotită ca cea din urmă sau singura binefacere pămîntească.

Astfel doctorul Becker avu destule motive să privească înmărmurit la tapetele împodobite cu imaginea execuțiilor, ba chiar să-și și scoată creionul pentru cîteva însemnări, menite să ilustreze nivelul cultural al unei țări pe de o parte și metodele călăilor pe de alta.

[1] Autorizație pentru a asista la execuția lui David Shanks, la închisoarea districtuală, la 12.05 a.m.

Dar abia scosese doctorul Becker creionul, că se şi apropie de el Mister Stein, spre a se prezenta clientului bănuit a fi ziarist, declinîndu-şi calitatea de proprietar al barului, fiind şi cel care duce delicvenţilor eternizaţi pe fotografii masa cea din urmă: o cină cu friptură de găină, pentru care el, Mister Stein nu ia nici o plată.

În timpul prezentării, doctorul Becker privea ţintă la o fotografie; întrebă apoi pe Mr. Stein, care din clienţii lui era înfăţişat aci. Doctorul Becker n-o nimerise cu întrebarea, căci se dovedi că mortul fusese singurul executat căruia Mr. Stein nu-i dusese ultima cină.

Fotografia arăta un mort — nu mai rămînea îndoială — cu ochi sticloşi şi cu o falcă mutilată. Partea de sus a cadavrului întins pe podea, e tîrîtă de un bondoc cu faţa întoarsă spre lentila fotografică şi pe a cărui şapcă de uniformă se află scris cuvîntul „Guard", în vreme ce un alt grăsun, cu „Warden" pe şapcă, surîde fotografului. Mortul — după cum a aflat doctorul Becker de la Mr. Stein, nu era încă mort, ci numai în agonie — un anume Harvey Church, făcuse greva foamei din motive rămase necunoscute. În a treizecea zi de nemîncare a fost fotografiat dimpreună cu acel „Warden", Mr. Westbroke, pentru presă; apoi i s-a mai trecut lui Harvey Church laţul pe după gît, deşi nu mai era nevoie — căci era mort şi aşa.

Pe altă fotografie doctorul Becker văzu un băieţaş cu chip feciorelnic, despre care află că

obişnuia să cînte în corul bisericii Viviani şi în celula lui, atît de frumos încît se strîngea lumea de pe stradă. De ziua onomastică, la optsprezece ani, i s-a servit şi lui găina friptă...

Abia din aprilie 1928 nu se mai foloseşte spînzurătoarea, ci electrocutarea. Primul la rînd a fost medicul spitalului de pe Ashland-Boulevard, un oarecare dr. Rongetti, faţă de crima căruia, ştreangul şi electrocutarea sînt pedepse prea blajine: făcuse unei fete o operaţie neîngăduită, pentru un onorariu convenit de cincizeci de dolari, din care şi primise un aconţ de douăzeci şi cinci; şi cum restul nu fusese adus chiar a doua zi de prietenul pacientei, doctorul nu a dus la îndeplinire, după cum îi şi ameninţase, partea a doua a operaţiei necesare şi a lăsat fata să moară în chinuri groaznice. Un omor mai mîrşav, mai bestial nu se poate închipui, e desigur fără pereche în America. Şi totuşi, totuşi — ideea aparţine unui american.

Din punct de vedere social e remarcabil cazul unui tînăr american de origină germană, cu o chelie respectabilă, anume Karl Wunder, care chemase într-o seară poliţia: un străin năvălise peste el în odaie, s-au încăierat, şi între timp banditul a împuşcat pe soţia lui Wunder, iar Wunder pe bandit. Cele două cadavre au fost îngropate şi arma banditului, rămas neidentificat pînă azi, predată administraţiei oştirei, doarece era un revolver militar. Mare fu uimirea poliţiei, sezisată nu mult după aceea de autori-

tățile militare, cînd stabili că revolverul cu acel număr fusese repartizat în timpul războiului numitului Karl Wunder care nu-l restituise.

Arestat, văduvul mărturisi că spre a scăpa de soție, se dusese pur și simplu în „piața de sclavi", pe Canal Street, și tocmise dintre șomerii care căutau serviciu, pe cel dintîi care i se ivise în cale, oferindu-i o sută de dolari, ca să-i împuște soția cu revolverul ce avea să i-l dea. După ce nenorocitul intrase în casă și își îndeplinise sarcina, Wunder îl împușcase și pe el, spre a scăpa astfel de complice și a nu mai plăti suta de dolari. Uitase să înlăture însă și numărul revolverului, ceea ce l-a dus pe scaunul electric.

„Astuia, spuse Mr. Stein — și arătă fotografia unui anume Russell Scott — de patru ori i-am dus găina friptă ; de patru ori a mîncat-o și de patru ori a fost amînată execuția, în ultimul moment. A cincea oară, cînd nu mai încăpea nici o îndoială asupra vinei lui, a fost găsit mort în celulă — se spînzurase !"

Cei mai mulți de pe acest perete și-au cîștigat dreptul de a mînca și ei odată pe săturate, printr-un „hold up", acea formă americană de atac, în care banditul amenință cu arma pe casieri silindu-i să ridice mîinile sus ; și chiar dacă nu merge așa într-una, tot avem morți : unii uciși cu revolverul, alții prin execuție.

Mulți din cei înfățișați în poze sînt contrabandiști de alcool ; au încercat să scape de arestare, trăgînd cu revolverul și au ucis un polițist.

Ce „tratament" se aplică la poliție celor arestați ?

Unele fotografii o arată cu o uimitoare nerușinare : se văd obraji însîngerați, nasuri zdrobite.

Cafeaua comandată de doctorul Becker la intrarea sa în micul restaurant s-a răcit pe tejgheaua barului în vreme ce el privea fotografiile de pe perete. Doctorul Becker nu mai comandă altă cafea. La acea oră urma să vadă aievea o execuție americană, dar fotografiile l-au lămurit deplin. Așa că plecă, nu fără a primi din partea „părintelui" care are grijă de hrana osîndiților la moarte, o carte de vizită — emblema comerțului său :

Delaware 4262

JOE STEIN
Court Restaurant

66 W Austin Ave   Chicago Ill.

BURSA DE CEREALE

I. Te interesează direct ce se negociază la bursa cerealelor din Chicago (Board of Trade of Chicago), loc hotărîtor pe fața pămîntului.

II. *Trebuie să-ncepi,* spre a te orienta întrucîtva, cu grupa nr. 1 a negustorilor, cea mai puțin importantă, care stă pe loc, umblă de colo-colo, forfotește printre mesele înșirate de-a lungul ferestrelor. Pe mese se află săculețe de hîrtie pline cu cereale, mostre luate din vagoanele sosite la Chicago și vizate de inspectorul agricol al statului Illinois. Clienții (cash grain dealers [1], care alcătuiesc grupa nr. 1) pipăie marfa, o adulmecă, o sfarmă între dinți. În birourile lor pun apoi boabele să-ncolțească între două foi umezite de hîrtie sugativă; dar acest

[1] Negustori de cereale, care plătesc bani peșin.

lucru nu mai are nici o legătură cu tîrgul, care s-a și încheiat și „munca agricolă" pe hîrtie sugătoare are loc numai spre a se afla cum ar putea fi amestecate sorturile în ziua predării, cum ar putea fi „tăiate" cerealele cumpărate. Așa se prezintă grupa nr. 1 a negustorilor.

III. *Și acum cercetează* grupa nr. 2. Sînt cei de la „pit" [1], un fel de copaie netedă, o scobitură rotundă în parchet, cu un diametru de vreo patru metri. Din cuprinsul cercului se înalță trepte și pe treptele circulare se ciocnește, se împinge, se ciorovăiește și se amenință întreaga omenire din cuprinsul bursei. Fiecare se silește să ajungă mai aproape de copaie, să coboare în copaie, și pe drept ! Adică ce se află înăuntrul ei ? Nimic nu vezi înăuntru.

Aci grînele nu sînt nici pipăite, nici mirosite, nici încercate sau sfărîmate între dinți ; nici nu e vorba măcar de cereale, aci se negociază o marfă mai nobilă : contractele.

IV. *Să nu care cumva să crezi* că tot ceea ce se vinde aci ca producție de cereale a și fost semănat. O ! Nu ! Nici nu le trece prin minte să semene și să recolteze atîta — cantitatea de grîu ce se negociază la bursa din Chicago depășește de cîteva ori cantitatea producției de grîu american, ba e mai mare chiar decît recolta întregei planete.

Dar precum am spus, în rotondă — la „pit" — nu se negociază cereale, ci contracte.

[1] Rotondă (aci îngrădită).

V. *Se aduc aci numai contractele de predare*, de cîte 5000 busheli grîu (un bushel cîntăreşte 60 de pfunzi americani) livrabili în martie, mai, iulie sau decembrie. Şi cît vezi în jur, se negociază cereale vîndute şi cumpărate.

Cui? De către cine? Aci este cercul cel mai restrîns, în care sînt primiţi numai posesorii unei mari firme de cereale sau omul lor de încredere — căruia firma i-a cumpărat cu cincizeci de mii de dolari un loc la bursă, pe numele lui.

VI. *Serviciul de informaţii.* Activitatea începe în fiecare dimineaţă la orele 9.20. cu o bătaie de clopot şi pornind de la cursul de încheiere din ajun. În timpul nopţii, departe, unde la acea oră nu era noapte ci zi, încăierarea a continuat; şi de acolo de pe frontul cerealelor de la Liverpool au sosit ştiri: vapoare din Argentina şi din Australia se apropie de port, la bursa din Liverpool oferta e mai mare decît cererea, cursul la Liverpool e mai scăzut ca ieri.

VII. *Veşti nefavorabile.* Firmele din Chicago au aflat din telegramele de dimineaţă ale reprezentanţilor europeni, că în Ungaria de sud, în Pomerania şi Romînia au început ploile aducătoare de belşug. Voiajorii trimişi în Oklahoma, Missouri, Panhandle, Texas şi Salina—Kansas, telegrafiază că ogoarele au umezeală, atît cît trebuie. Asociatul din Canada vesteşte că guvernul a scăzut tariful de încărcare. În ziarul *Chicago-Tribune* citeşti: „Deputaţii Mac Nerry şi Hangen au criticat ieri guvernul, cerînd măsuri împotriva speculei." Numai veşti rele; în curînd marfa nu se va mai putea desface cu cîştig.

VIII. *Care ar fi veştile bune?* Negustorului i-ar face mai mare plăcere să afle că-n Idaho e un ger neaşteptat, în Buenos-Aires o grevă a muncitorilor din port, că în ţinutul Volgăi bîntuie foametea sau chiar că-n Calumet District — grînarul oraşului Chicago — a izbucnit un incendiu spectaculos; sau că guvernul ar fi hotărît anularea desăvîrşită a controlului bursei. Fireşte, misitul ar fi cum nu se poate mai vesel, dacă ar putea „mirosi" că Mr. Cotton, regele cursurilor urcate, a dat oamenilor lui ordine de cumpărare. Dar „Big Bull"[1] lucrează fără să-l simtă nimeni.

IX. *Şi încă nu s-a produs cutremurul* care să distrugă statul învecinat! Canada îşi negociază cerealele printr-o uniune care vinde mult sub preţul mondial, pentru că acolo mîna de lucru şi transportul sînt mai ieftine, iar cooperativa ţărănească a desfiinţat într-o anumită măsură pe intermediar. Destul de prost pentru bursa din Chicago. Şi nu vine nici un cutremur, care să-nghită Canada!

X. *Numai o singură ştire bună* afli azi în ziare, dar e îndestulătoare: din Kansas se anunţă că se prevede o recoltă proastă. Recoltă proastă!

[1] Poreclă: taurul cel mare.

Tralala! Crește prețul colea! Tralala! Crește prețul colea! De departe se și aude zvonul...

Vestea bună a unei catastrofe apropiate în Kansas, ține în cumpănă deocamdată toate argumentele contrarii. Barlett-Frazier a dat ordin misiților lui să cumpere mult, în același timp și-a încredințat clienții întru specula că — mulțumită acestei recolte proaste — prețul cerealelor se va urca; și puternica firmă a primit astfel diferite ordine de tranzacții.

XI. *Acum ia aminte* la unul din misiții lui Barlett-Frazier. Inarmat cu comenzi sosește la „pit". Incearcă să cumpere la prețul de încheiere din ajun, care e însemnat pe o tabelă: 1 dolar 30 cenți per bushel. Să presupunem că am fi în martie, iar termenul următor în mai, și în jurul acestui termen se concentrează cumpărăturile amicului nostru. Strigă la început, intrînd în rotondă, că dorește să cumpere un contract (5000 busheli) de grîu pentru luna mai la cursul de încheiere din ajun: „Buy five May — wheat one thirty"![1] Și ridică brațul, cu palma întoarsă către el, cu arătătorul întins.

XII. *Iî dibuiești jocul?* De ce începe el cu o cantitate atît de neînsemnată? Pentru ca „concurența" strînsă buluc în jur, să nu bage de seamă numaidecît, cu cîte ordine e încărcat. Vîj! Vîj! Intr-o clipită ar sălta prețurile sus de tot!

[1] Cumpăr pentru cinci mai, grîu la unu treizeci.

Nu e singura lui măsură de prevedere. A distribuit ordinele mai multor misiți, spre a îndepărta bănuiala că firma lui urmărește să cumpere toată piața, s-o înăbușe în germene. (Mai mult ca sigur că expresia aceasta își află obîrșia la bursa cerealelor).

XIII. *Noul nostru prieten* mai are deci o mînă liberă, în afară de cea întinsă, sau pe care e gata s-o întindă. Cu ea ține un carton care la rîndul lui are două fețe: una roșie pe care înseamnă cumpărările, alta albastră pentru vînzări.

Deocamdată nu înscrie încă nimic, nici pe roșu, nici pe albastru. Căci oferta lui „1.30" a avut drept urmare o tăcere de gheață din partea celorlalți, de obicei atît de palavragii. Au prins ei numaidecît că grîul, ca să zicem așa, dă în spic, și acum țin morțiș la recolta lor ce se arată bogată în spice.

XIV. *Cere avizul firmei!* Omul nostru de încredere întoarce spatele neprietenoasei rotonde și vestește scurt telefonistului firmei: „La prețul ăsta nu pot cumpăra nimic!"

Telefoniștii, avangarda afacerilor de cereale, alcătuiesc un lanț bine încheiat — și fiecare ține permanent o legătură directă. La celălalt capăt al firului, departe de zgomotul luptei, șade în biroul de operații, la masa verde, procuristul firmei. Și el poruncește: „Cumpără la prețul convenabil cel mai apropiat".

Şi vajnicul nostru luptător porneşte la un nou atac. Urcă oferta cu optimea unui cent, per bushel.

XV. *Ah! Iată că a şi început* să se clatine falanga adversarilor. Misiţii mărunţi se mulţumesc cu profituri mărunte. Se aude răspunsul: „I sell five May — wheat one thirty and one eighth“ [1] se şi „vede“ răspunsul: mîna întinsă ca şi a cumpărătorului, dar cu palma în afară.

Unul înseamnă pe faţa roşie a cartonului, celălalt pe faţa albastră contractul care tocmai şi-a schimbat posesorul.

Zgomotul creşte, nu se mai observă nici o reţinere, cererea ajunge mai mare decît oferta, o vreme se aude numai corul cumpărătorilor, vînzătorii înalţă ironic degetele şi glasul.

XVI. *Sus de tot* în „turnul“ din mijlocul sălii, pe „bridge“ [2] stă un funcţionar al bursei, care notează fără întrerupere preţul tuturor vînzărilor şi vîră bileţelele în tuburile de comunicaţie. Din turnul lui un fir invizibil duce preţul cerealelor la telegrafistul bursei, al cărui ţăcănit ritmic se repetă în acelaşi timp în sute de mii de case de comerţ, bănci, redacţii şi sedii de bursă ale Americii.

Peretele lateral al sălii e negru de la jumătate în sus: tabela de cotare. Pe o galerie strîmtă un om sare şi el ritmic încoace şi încolo. Şi lui

[1] Vînd pentru cinci mai, la unu treizeci şi o optime.
[2] Punte.

i se comunică preţurile. Dar el n-are nevoie de benzi pe care să le citească. Oricît ar părea de ciudat profanului, omul cocoţat pe galeria de fier aude semnalele Morse şi înscrie cifrele cu o iuţeală nebună, cu creta, în rubricele cotelor grîului din martie, mai, iulie şi decembrie. La cifra 130 înscrisă mai înainte, adaugă numai $^1/_8$, şterge cifrele cu buretele şi le schimbă în: $^2/_8$, $^3/_8$, $^5/_8$, $^7/_8$; şi acum s-a încheiat cu fracţiile, încep cifrele întregi, în loc de 130 scrie 131 — piaţa mondială a cerealelor lumii cotează un cent mai mult per bushel.

XVII. *Telegrame, telegrame, telegrame.* Cele două societăţi telegrafice „Western Union“ şi „Postal Telegraph“ întreţin comunicaţii directe de la Board of Trade of Chicago [1], cu centrele de circulaţie ale produselor: către Winnipeg, Minneapolis, Kansas-City, Saint-Louis, Duluth, Portland-Oregon, Galveston, New-Orleans, către toate porturile cerealiere şi oraşele cu oficine de bursă din S.U.A. şi Canada. Afară de aceasta, angrosiştii dispun şi ei de reţele directe către filialele lor de cumpărare şi misiţii de pe teren. Fără întrerupere aleargă funcţionarii către centrala telegrafică, spre a transmite spre cele patru puncte cardinale comentariul la cifrele reci, starea de spirit a acestei săli, a oamenilor încăieraţi în incintă şi următoarele sfaturi concludente:

[1] Oficiul comerţului din Chicago.

„Urcarea la Chicago după părerea noastră se menţine stop depăşiţi concurenţa cu o jumătate de cent."

Sosesc şi răspunsuri şi comunicări:

„Concurenţa oferă trei sferturi de cent peste piaţa de ieri."

Şi ca urmare cursurile cresc şi sporesc cîştigurile.

XVIII. *Cine cîştigă, cît se cîştigă?* Misitul cîştigă în primul rînd comisionul lui, o jumătate de cent per bushel la cumpărare simplă, 1/8 cent la cumpărare speculativă; firma cîştigă mai ales la variaţiile de preţuri, treptat, de la începutul pînă la încheierea cursului şi la dispoziţiile de cumpărare sosite de la clienţii care speculează; aceste cumpărări sînt revîndute iar în scurt timp, dobîndindu-se astfel un nou provizion. Vreo 49 milioane de dolari se cîştigă anual numai sub formă de comision la bursa din Chicago, aşadar peste 30.000 de dolari de căciulă pentru fiecare din cei 1617 membri ai bursei. Şi asta e numai partea cea mai mică a veniturilor...

XIX. *Omul simplu* care speculează e aproape totdeauna distrus. El cumpără cînd cursul se ridică, nădăjduind noi urcări şi nu cedează decît după ce scăderea preţului îl înfricoşează. Întrucît marfa n-a fost cumpărată pe bani, ci numai cu un avans pe care-l înghite scăderea preţului cerealelor, micul speculant nu mai poate

rămîne pe piaţă la o nouă scădere, trebuie să vîndă şi-şi pierde toţi banii.

XX. *Altfel se întîmplă cu angrosistul!* Şi el cumpără mult, dar el dispune de marfa reală, fie prin export, fie avînd acoperire prin contracte viitoare de export. Cumpărînd cereale pentru un anumit termen, le vinde la termenul următor; pînă atunci le păstrează în silozuri şi cîştigă diferenţa dintre preţul de cost al unui termen şi procentele şi cheltuielile de depozitare pînă la celălalt termen. Aceasta se numeşte „spreading", adică extinderea tensiunii la bursă.

Grîul pe martie este cotat azi la 1 dolar 30, grîul pe mai obţine un plus de cinci cenţi, adică 1,35. Pentru marfa cumpărată şi vîndută în aceeaşi zi, cu termenul în mai, angrosistul a plătit 1,30, sumă care se urcă încă cu trei jumătate cenţi prin plata dobînzii şi a cheltuielilor de însilozare. Incît la afacerea de cumpărare-vînzare din aceeaşi zi, mulţumită magaziilor lui, el cîştigă un cent jumătate de fiecare bushel — ceea ce face adesea multe mii de dolari. Şi în afară de aceasta hambarele îi sînt pline de cereale pe care, la vreo nouă urcare, le poate vinde în chip strălucit.

Şi mai însemnat decît „spreading" e „hedging", adică tactica de a-şi asigura acoperire. Exportatorul întreţine afară, pe teren, oameni care cumpără mici cantităţi din magaziile regionale; în felul acesta îşi asigură un preţ, pe

baza căruia poate face oferte, susținînd propria-i marfă la cursul pieții.

Dacă marfa îi rămîne în magazii, poate hotărî în aprilie dacă să-și execute contractul livrînd marfă sau să-l răscumpere spre a-l vinde iar la termenul următor.

XXI. *Diferite mărfuri.* Așa se negociază la fiecare „pit" ; la unul grîul, la al doilea secara, ovăzul, bumbacul și oleaginoasele, iar la altul, la al treilea, la care niște domni corpolenți nu stau în picioare, ci șed, se vînd boii, porcii, măruntaiele și seul.

Provizioanele sînt și ele un articol de bursă. (Cu încărcătura vapoarelor se speculează numai la New York și la uimitorul Baltic-Shipping-Exchange din Londra).

XXII. *Finale furioso.* Pe la ora unu sună clopoțelul : începe lupta finală. Cincisprezece minute mai tîrziu se vor depune armele. Numai un scurt sfert de oră, și totuși ce sfert de oră, dragii mei !

Degetele telegrafiștilor au făcut bătături.

Scriitorul de la tabela cotelor șterge cifrele de cretă și scrie cu buretele.

Mîinile întinse din rotondă apar tot mai puțin grăitoare.

Glasurile amorțesc istovite.

Pe albul cartoanelor de tranzacții creionul scrie acum subțire și neciteț.

O încăierare pe viață și pe moarte.

Apoi sună ultima bătaie de clopot.

Două-trei voci, odinioară omenești, mai încearcă să încheie o afacere, dar funcționarul de pe punte a și coborît din înălțimi. Se mai pot face contracte în culise, dar nu legale.

XXIII. *Incepe epilogul* : reasigurarea acelora care au negociat cantități mult mai mari decît nevoile lor. Cine are un plus de o sută de mii de busheli se înțelege cu cel care are un minus de o sută de mii de busheli, pentru o tranzacție reciprocă pe a doua zi la bursă, „bid and offer", [1] ceea ce-i asigură pe amîndoi împotriva riscului unei prea mari variații de curs. Se tocmesc și cad de acord asupra unei anumite sume, peste sau sub cursul de încheiere al zilei. E vorba aci de mici speculanți care sau pierd cei zece dolari puși la bătaie, sau cîștigă de două-trei ori mai mult.

XXIV. *Victima bursei : micul agricultor.* Țăranul n-are nici magazii, nici capital ca să joace la bursă, unde se negociază produsele lui. Dacă recolta e bună, bursa de cele mai multe ori i-o lasă să se descurce el cum știe ; dacă recolta e proastă, tot n-o poate vinde la preț bun. Uneori e silit să se împrumute pentru mașini și mînă de lucru ca să poată valorifica ceva, și bancherul cere restituirea împrumutului tocmai atunci cînd știe că bucatele date în schimbul sumei se vor urca curînd.

---

[1] Cerere și ofertă.

Toate acestea nu privesc bursa, căci ea e o afacere, și membrii ei nu vor să fie decît oameni de afaceri. Sau totuși...

XXV. *Iată ce se întîmplă* după închiderea bursei : acești oameni — lupi față de semenii lor — acești lupi așadar care se aruncă unii asupra altora, încercînd să se sfîșie și al căror optimism nădăjduiește o catastrofă a naturii care să distrugă recoltele lumii, acești oameni care urlă după un provizion, acești cămătari ai grînelor care se încaieră pentru speculă și cîștig... risipesc, după ce părăsesc clădirea bursei, cuprinsul săculețelor de hîrtie, acum de prisos, pe stradă — și hrănesc porumbeii...

LA FORD ÎN DETROIT

De cum intri la uzinele Ford te izbește faptul că aproape toți lucrătorii au fălcile umflate. Încerci să afli ce se petrece cu ei ? Ți se răspunde : „De, Mister Ford nu e fumător !"

Ceea ce înseamnă că nu suferă pe fumători. O, nu numai la lucru — și așa, cel ocupat la banda rulantă n-are timp să tragă măcar o dată din țigară. Fumatul e oprit, înainte și după lăsarea lucrului, pretutindeni în ateliere, care nu cuprind nici un fel de materii inflamabile și sînt oricum pline de praf și jăratic, apoi chiar în afara sălilor de lucru, pe străzi, pe terenurile virane și lîngă smîrcurile dintre clădirile uzinei, de-a lungul cărora trec vagoane de cale ferată îmbîcsite de fum. În autobusul care transportă pe străini prin diferitele secții ale întreprinderii ce pot fi vizitate și în *Cafeteria*, unde

inginerii şi funcţionarii iau masa de prînz, fumatul e oprit.

Spre a înlocui lipsa ţigării, salariaţii mestecă tutun ziua întreagă, de par toţi cu fălcile umflate. Din cînd în cînd scuipă dumicatul, care unde se nimereşte. In turnătorie drept în leşia care curge peste fierul topit, încît sar stropii în obrazul celorlalţi.

Căci Mister Ford nu e fumător...

*

Cărucioare cu alimente se ivesc în halele atelierelor. Cincisprezece cenţi costă un pacheţel cu trei sandvişuri (două cu carne şi unul cu marmeladă). Intr-un taler de hîrtie se serveşte dintr-un cazan, pentru cinci cenţi. o supă. Zece cenţi costă o sticlă cu cafea fierbinte (se restituie cinci cenţi pentru sticlă). Cozi lungi asteaptă dinaintea cărucioarelor şi a cazanului de supă.

Pînă-ţi vine rîndul, aştepţi vreo opt minute. Pauza de amiază, în atelierele cu trei schimburi, e de cincisprezece minute, în celelalte de douăzeci de minute. Supa fierbinte din talerul de hîrtie, sandvişurile, cafeaua (băută din sticlă) şi poate vreun măr, trebuie înghiţite în şapte minute. Oamenii stau în picioare sau cinchiţi jos. Bănci, scaune — nu se pomenesc. „Cantinele“ acestea sînt date în arendă la trei societăţi care în raioanele lor — bine delimi-

tate — n-au a se teme de nici o concurenţă, încît nici nu-şi mai bat capul cu confortul muşteriilor.

Căci mister Ford nu numai că nu e fumător, dar nici nu ia vreodată masa la cărucioarele cu alimente...

*

In mijlocul fiecărei săli se află o platformă, pe care lucrătorii îşi pot atîrna veşmintele de un belciug, cînd îşi îmbracă halatele de lucru. Foarte puţin însă fac aceasta. Mai curînd se întorc acasă în cămaşă, în hainele leoarcă de sudoare, fără palton — chiar şi iarna — căci veşmintele mai bune li se fură, dacă nu sînt păstrate sub cheie. La Ford, în cele trei schimburi, nu se înlocuiesc toţi oamenii deodată, ci fiecare ins trebuie să fie la locul lui de muncă la altă oră. Incît cine părăseşte uzina, în care cîteva mii de oameni dau din mîini înfriguraţi, poate să şi şterpelească ceva fără să fie zărit.

Sînt puţine privăţi şi trebuie să faci coadă.

Căci Mister Ford — care nu e fumător şi nu ia vreodată masa la cărucioare — nu-şi atîrnă nici veşmintele în cuier şi nici nu foloseşte privata atelierelor lui.

*

Noua construcţie, Rouge Plant — Fabrica Roşie — se numeşte aşa pentru că se află alături de River Rouge, Rîul roşu. Mr. Henry Ford ar

vrea să dea întregului cartier numele de „City of Fordson"[1] dar locuitorii suburbanei Dearborn protestează : e ținutul lor.

Vechea fabrică Highland Park a fost tocmai desființată și terenul cedat unei alte întreprinderi industriale.

Mii de funcționari și lucrători, stabiliți în vecinătatea fabricii, s-au trezit într-o bună dimineață, cu zece mile mai departe de fabrică.

Zeci de mii de inși nu pot face față chiriilor din Detroit și călătoresc mai bine de două ore pînă la Rouge Plant, de cele mai multe ori în picioare, în autobusele, tramvaiele și vasele fluviale supraîncărcate. Unii lucrători, care locuiesc în afara rețelei căilor de comunicație, își cumpără cîte un mic automobil hodorogit și-și transportă zilnic tovarășii în schimbul unei contribuții lunare. Acestea sînt automobilele muncitorilor care se văd strînse laolaltă dinaintea fabricilor americane și despre care se spune că ar fi dovada bunei lor stări.

Henry Ford, însă, e nefumător și locuiește în Dearborn...

*

In cuprinsul uzinelor Ford nu e cu putință să stai de vorbă cu muncitorii spre a afla mai mult despre cele ce se arată vederii : mai întîi n-are nimeni timp și în al doilea rînd n-are nimeni poftă să-și aprindă paie-n cap. Dar nu se poate

[1] Citadela Fordson.

să legi cunoștință, să stai de vorbă cu cineva la Detroit sau în împrejurimi, care să nu pomenească de Ford. Toți au început prin a lucra sau lucrează la Ford ; găsești reprezentanți ai tuturor țărilor în țara unuia singur — legiunea străină a industriei. Oamenii nu prea vorbesc de politică, de altminteri nici nu știu cine e străinul care se interesează atît de mult de ceea ce istorisesc ei despre întreprindere. Totuși, nu am auzit decît plîngeri.

*

Lucrul cel mai rău pare a fi „lay off."

Și e chiar cel mai rău.

Pentru o greșeală în muncă, pentru o neînsemnată scăpare din vedere (de n-ar fi neînsemnată, lucrătorul ar fi dat afară în doi timpi și trei mișcări) e „eliminat". Pe o zi sau mai multe pînă la paisprezece zile.

De această „eliminare" corecțională nu suflă nimeni un cuvînt în cărțile în care e vorba de Ford. Nici în dreptul penal nu se pomenește de așa ceva. In dreptul penal e scris că nimeni nu se poate sustrage pedepsei dictate de judecătorul îndreptățit s-o hotărască în cadrul anumitor texte de lege și după ascultarea martorilor, experților și a pledoariilor.

Dreptul, legea și sancționările penale sînt reglementate de Ford Motor Company mult mai simplu. Cine e pus pe ceartă, sau bea o înghițitură de lapte în timpul lucrului, sau dă vreun

prilej de nemulţumire şefului de atelier, este eliminat. Dacă John D. Rockefeller — să ne închipuim numai ! — din pricina unei greşeli întîmplătoare la masa de lucru ar primi aceeaşi pedeapsă, adică s-ar vedea fără jumătate din venitul lunar, n-ar fi nici pe departe acelaşi lucru ; John D. Rockefeller ar putea plăti din „economii" milionul de dolari, în vreme ce lucrătorul lui Ford n-are de unde da şaizeci de dolari. Pentru el paisprezece zile de „lay off" înseamnă: foame împreună cu soţia şi copilul, reproşuri şi — fără voia omului — pierdere de vreme, stînd degeaba acasă.

E drept că ar putea căuta de lucru aiurea, sînt destule fabrici de automobile în Detroit : Chrysler-Dodge, General-Motors, Packard, Studebacker, dar pînă să-şi găsească de lucru în altă parte, trece termenul „eliminării" şi se poate înapoia la Ford.

La reprimire, îşi vede salariul săptămînal redus la douăzeci şi cinci de dolari — reducere de care profită cel care a dat pedeapsa. Adesea, ca bunăoară în primăvara anului 1927, sînt „eliminaţi din motive tehnice" zece mii de inşi şi reprimiţi numaidecît, fireşte nu cu salariul dobîndit mai demult, ci cu cinci dolari pe zi („săptămîna Ford" are numai cinci zile).

*

Trebuie să recunoaştem că Mr. Henry Ford, din pricina concurenţei, în special a lui General-

Motors, nu mai poate aduna banii cu găleata. De vină e încăpăţînarea lui. Ca mulţi patroni de întreprindere, care dînd de o nouă descoperire au valorificat-o şi mulţumită ei s-au îmbogăţit, s-a socotit infailibil. Cu ocazia unui proces intentat ziarului *Chicago Tribune*, care-l numise „lipsit de inteligenţă", Henry Ford n-a fost în stare să facă faţă celui mai simplu examen, drept care ziarul incriminat a oferit după aceea un premiu şcolarilor de opt ani ce vor răspunde la întrebările în faţa cărora a capitulat el. „Cărţile lui" nu le-a scris el şi mai tîrziu, în parte, le-a dezavuat.

A ţinut morţiş la automobilul model T, care fusese de mult depăşit, ba ajunsese chiar de rîsul lumii. În loc să obţină, dat fiind titanicul lui aparat tehnic, monopolul producţiei automobilelor mici, s-a făcut ridicol prin reclama stîrnită în jurul unor avioane mărunte (fliver-plans), care s-au prăbuşit cu duiumul, precum şi cu alte proiecte, pînă să se hotărască să adopte modelul A şi maşina Lincoln cu opt cilindri. Între timp, concurenţa i-a luat-o cu mult înainte.

Încît, acum face economii la salarii...

*

Cînd un lucrător e rănit, primeşte ajutor medical şi... trebuie să se întoarcă la locul de muncă. Dacă şi-a frînt braţul drept, i se dă o muncă la care foloseşte numai braţul stîng. 3595

de operaţiuni diverse (în totul se execută 7882 în uzinele Ford) pot fi îndeplinite de cei cu o capacitate de muncă redusă; dintre acestea, 670 de cei ologi de ambele picioare, 2637 de cei cu un picior, 2 de către ciungi, 715 de cei cu un singur braţ şi 10 de către orbi. Metalurgiştii lucrează pînă şi în spital; masa de lucru e o muşama întinsă pe patul de suferinţă, iar bolnavii fixează şuruburi în ghivent.

Intr-adevăr, aceasta pare atît de fantastic, încît e mai bine să cităm ce scrie în: *Viaţa şi opera mea,* de Henry Ford, asupra introducerii muncii în spitale. „Cei internaţi în spitale s-au dovedit în stare să lucreze tot atît de bine ca muncitorii în fabrică şi în felul acesta şi-au cîştigat mai departe salariul — ba, producţia lor depăşea cu 20 la sută producţia obişnuită din ateliere. Nimeni nu era silit să lucreze, fireşte, toţi lucrau însă de bună voie. Munca îi ajuta să-şi treacă vremea; somnul, pofta de mîncare erau mai bune ca înainte şi pacienţii se însănătoşeau mai repede."

Cine nu-i în stare să mai lucreze nu primeşte nici salariu, nici ajutor de boală. Numai în cazul unei invalidităţi permanente dobîndite în timpul muncii, se acordă despăgubirea prevăzută în Compensation bill. [1]

Salariile se plătesc la etajul întîi din blocul B. Trece în mijlociu cam o jumătate de oră pînă

[1] Legea despăgubirilor.

cînd îşi primeşte omul dreptul din mîna paymaestrului [1]. Se mai adaugă şi aceasta la timpul cheltuit cu drumul pînă la şi de la fabrică şi la cele opt ore de muncă aproape neîntreruptă.

*

Halele de maşini pe dinaintea cărora e purtat vizitatorul, lucesc de curăţenie.

Nicăieri în lume nu e de bună seamă o uzină metalurgică mai strălucitoare.

Nu e chiar lucru de mirare că atelierele mecanice ale întreprinderilor Ford, cuptoarele de fabricaţie a sticlei, instalaţia pentru fabricarea hîrtiei şi atelierul de pielărie sînt curate ca paharul, dacă ţinem seama de faptul că numărul oamenilor ocupaţi aci e relativ mic. Dar aleele frumos măturate, străzile asfaltate, halele atelierelor şi cele opt furnale alătuiesc un contrast plăcut cu restul oraşului Detroit; pînă şi ochiurile de mlaştină din cuprinsul uzinei au malurile îngrijite şi locomotivele trenului Ford pe parcursul Detroit — Toledo — Ironton poartă armături nichelate, lucitoare ca oglinda.

Sub strungurile atelierelor de motoare, abia se vede cîte o grămăjoară de pilitură şi banda rulantă sclipeşte ca un pîrău alpin.

*

Lucrătorii stau umăr la umăr, se reped să apuce pe sub braţul vecinului obiectul adus de

[1] Şeful plăţilor.

bandă, încep a-l lucra de cum soseşte în faţa vecinului din stînga şi trebuie să-l dea gata pînă ce alunecă dinaintea vecinului din dreapta.

Exact deasupra capetelor, atingîndu-le în treacăt părul, alunecă banda conveierului — de care atîrnă pe lanţuri lucitoare diferite obiecte, ca daruri în pomul de Crăciun.

Fiecare lucrător caută să apuce darul menit lui, altminteri acesta trece sigur mai departe, ceea ce ar isca un mare bucluc.

De ce atîta înghesuială ? N-am văzut oare spaţii uriaşe în cuprinsul uzinei şi nu sînt atelierele destul de înalte ca banda rulantă cu garniturile ei de oţel să alerge într-un loc mai puţin primejdios ca în vecinătatea capului ?

O ! Distanţa e pierdere de timp.

Şi timpul înseamnă salariu. Iată pricina înghesuielii, pricina că nu sînt bănci şi mese pentru dejun, încăperi unde oamenii să-şi schimbe veşmintele, puţine closete şi spălătoare, pricina interzicerii fumatului.

Nu se pierde nici o secundă din timpul plătit : zi şi noapte aleargă banda spre care se îndreaptă toate eforturile oamenilor.

*

Apuci lanţul, pui mutelca şurubului ; apuci lanţul, vîri şurubul la locul lui, apuci lanţul, două lovituri de ciocan ; apuci lanţul, aplici burghiul autogen de sar scîntei ; apuci lanţul, fixezi lamela de plumb, coca de parafină, pui învelişul

metalic, faci legătură la bujii, o legătură de mîner ; între timp apucînd mereu lanţul, se repetă aceeaşi mişcare a mîinii — avînd drept rezultat fixarea unei piese, în timpul fixat, în care omul se identifică cu maşina, lucrînd fără întrerupere. Motoarele gata asamblate fac un zgomot asurzitor la bancurile de experimentare.

„Final Assembly Line“, ultima bandă rulantă, nu mai e un pîrău ci un fluviu cu o lungime de 268 metri, cu mulţi afluenţi.

Din putina cu lacul de email se înalţă axa dinapoi a maşinii şi vine-ncoace, unde roţile, gata prinse în cercuri se potrivesc întocmai ; aripile ocrotitoare se-nalţă deasupră-le, apoi vine şasiul, motorul e montat în cadrul lui, radiatorul se fixează dinainte ; lăcuitorii mînuiesc pulverizatoarele aplicînd culoarea, caroseria cu jilţurile îmbrăcate în piele, ferestrele şi reflectoarele se îmbină într-un tot, nu mai rămîne decît să se încheie şuruburile.

Acum se vede că banda rulantă determină viteza lucrului, nu lucrul viteza benzii. Puţini lucrători rămîn locului în timp ce banda înaintează; mulţi însoţesc bucata de caroserie mai departe în drumul ei, şezînd în cărucioare de cel mult treizeci de centimetri înălţime, ca ologii ; pe podea să tîrăsc însă picioarele lucrătorului care trebuie să gonească după bucata lui, spre a o subţia sau ajusta, meşterind-o în fuga benzii.

Tot mai mult aduc bucăţile asamblate cu un „automobil“. Şi deodată un om se aruncă pe

locul şoferului, apasă pe claxon — ţipătul noului născut — şi pe banda mult arcuită care aleargă întruna, goneşte acum şi mai repede întruchiparea ce a prins viaţă şi care desprinzîndu-se de cordonul născătoarei nimereşte într-o sală : hala A-A.

Opt inspectori pipăie, cercetează cu ochii automobilul. Se verifică clanţele uşilor, ferestrele, radiatorul, roţile. Şi aci vin zilnic pe lume cincisute cincizeci automobile. Oamenii de afaceri şi funcţionarii lor le şi aşteaptă, cu numărul de ordine al automobilului în mîini ; numai cît umplu rezervorul cu benzină şi zboară cu nou-născutul automobil spre casă.

★

În Dearborn, acolo unde şi Ford ar trebui să se numească „Dearborn“ [1], e şi un aerodrom, destinat fabricii de avioane. Un hangar se înalţă în zare — apoi încă două, care slujesc drept ateliere. Nici conveier, nici tailorism, [2] nici „fordism“ nu se pomeneşte aici. Un avion Ford-trimotor din metal, de felul Stout-Type, putînd adăposti paisprezece călători, revine la şaizeci şi cinci mii de dolari şi e construit conform modului de asamblare al oricărei alte fabrici de avioane.

[1] Joc de cuvinte care foloseşte semnificativ cuvîntul compus din : dear (scump) şi born (născut).
[2] Sistem imperialist de intensificare a exploatării muncitorilor.

Totuşi ţelul călătoriei e o „sightseeing“ (o retrospectivă) şi se află aci şi cîteva obiecte de muzeu ; aeroplanul „Pride of Detroit“ [1] care a făcut înconjurul pămîntului în o sută nouăzeci şi trei ore, aeroplanul expediţiei arctice a căpitanului Byrd, o copie a biplanului cu care Bleriot, în 1909, a trecut Canalul Mînecii...

De ce însă o „sightseeing“ ? Vizitatorii sînt stăruitor îndemnaţi de către ghizi să facă un zbor deasupra oraşului Detroit : preţul opt dolari.

★

În dreapta şi în stînga intrării uriaşelor uzine Ford se află cîte o colină de fiare vechi, rămăşiţele a patru sute de vapoare de război de la Shipping Board S.U.A. [2], predate ca vechituri lui Mr. Ford ; o parte va fi folosită la automobile — după ce fierul vechi va fi devenit oţel-vanadium [3], restul urmînd a deveni vapoare de transport pe River Rouge şi Detroit River.

Dincolo de acest dig îmbîcsit de rugină cărămizie se termină domeniul oarecum îngrădit peste care e suveran Ford. În automobil sau aşteptînd tramvaiul, îţi poţi aprinde o ţigară şi

[1] Mîndria Detroit-ului.
[2] Oficiul Naval S.U.A.
[3] Aliaj special.

porni apoi spre casă prin East Detroit, orașul care numără mai multe delicte decît Chicago, mai multe omoruri, asasinate și atacuri bandițești decît oricare alt oraș de pe fața pămîntului. Dar Mister Ford e nefumător...

UN ORAȘ CARE NU FACE DECÎT PĂLĂRII: DANBURY

Un negru orb stă în zăpadă în fața gării ; și-a montat caterinca pe un cărucior de copil și sunetele ei îl întîmpină pe doctorul Becker, care a venit să cunoască orașul cel mai unitar din America în ce privește specializarea.

Doctorul Becker a mai trecut pe dinaintea altor doi cerșetori orbi șezînd în zăpadă, în bătaia vîntului umed de noiembrie și s-a gîndit că s-ar putea să nu fie absolut exactă afirmația că toată populația trăiește din una și aceeași îndeletnicire. Căci ce legătură ar putea fi între doi cerșetori, un flașnetar orb și industria pălăriilor ?

În acest oraș nu se confecționează decît pălării : pălării de paie și pălării de pîslă, pălării de damă și pălării bărbătești, pălării moi și tari. Milioane de pălării pe an, acoperind 75 la sută din nevoile Americii.

Oraşul se numeşte Danbury, se află la extremitatea de sud vest a statului Connecticut şi n-a devenit celebru prin singuru-i fiu celebru — deşi avea meseria de fabricant de celebrităţi — aşadar nu prin şarlatanul Barnum[1], ci printr-o remarcabilă sentinţă a tribunalului suprem federal din Washington, dată în „cazul pălărierului din Danbury".

O fabrică de pălării a dat în judecată Uniunea sindicală, cerînd pentru acoperirea pagubelor pricinuite de o grevă, întreitul sumei de şaptezeci şi opt mii de dolari. Intreprinderea se întemeia pe Sherman-Act, care a avut la început menirea să înfrîngă dictatura cămătărească a trustului. Indată după ivirea acestei legi, industria a pornit la contra-atac, încercînd să facă să treacă sindicatele drept trusturi şi cererile lor de salarizare drept fixare de preţuri. Folosindu-se un codicil anexă la constituţie, s-a dat trusturilor răspunsul că muncitorul nu trebuie să fie privit ca o marfă şi salariul lui ca preţ. Totuşi Supreme Court S.U.A.[2] a hotărît, în cazul fabricii de pălării din Danbury, că sindicatele trebuie să plătească despăgubiri pentru grevă.

Locuitorii oraşului lucrează mai toţi în fabricile de pălării, sînt ocupaţi în ţesătorii la producerea panglicilor şi căptuşelii pentru pălării, sau îngrijesc de prelucrarea pieilor de iepure, fabricarea formelor de lemn, a cartoanelor şi lăzilor necesare pentru ambalarea pălăriilor confecţionate. Ceilalţi sînt invalizi ai muncii la numărul cărora se adăugau desigur şi cerşetorii pe care-i întîlnise doctorul Becker.

[1] Proprietarul unei menajerii celebre.
[2] Curtea Supremă din S.U.A.

Materia primă soseşte din portul New York în autocamioane: pieile sîngerînde a milioane de iepuri, împuşcaţi în Australia şi în Rusia. Pieile trebuie mai întîi spălate, răzuite în fabricile de piei — aci „fur shops" — tăbăcite cu nitrat de argint, uscate, apoi înmuiate între ţevi de aburi îmbinate care se-nvîrtesc.

E o muncă vătămătoare sănătăţii şi chiar dacă peria e ţinută cu mîna ocrotită de o mînuşă de cauciuc, contactul zilnic direct de opt ore cu nitrat de argint la o concentrare de douăsprezece grade, nu poate să nu aibă urmări asupra organismului. In afară de cei trei orbi pe care i-a întîlnit doctorul Becker pe strada din faţa gării, a mai văzut pe străzile oraşului Danbury vreo cîţiva oameni cuprinşi de un tremur epileptic, de convulsii, aşa cum se vedeau în Europa în timpul războiului — aci victime ale argăselii.

De cîţiva ani sînt folosiţi la muncă în încăperile în care iepurii morţi şi oamenii vii sînt deopotrivă de expuşi emanaţiilor înăbuşitoare şi vaporilor de argint viu, aproape numai sirieni. Astfel de munci ucigătoare împlinea odinioară aci sclavul adus din Africa sau Australia; după aceea a sosit emigrantul din Europa, lipsit de apărare, lipsit de drepturi şi acum e rîndul asia-

ticului; se pricepe America bine să-şi recruteze mîna de lucru din toate colţurile lumii!

Iepurelui mort, care a fost jupuit mai înainte de a fi trimis în America, nu-i pasă ce se mai întîmplă cu el. Nu dîrdîie nici înainte, nici după argăsire; labele şi coada nu sînt folosite, încît hîrşt! hîrşt! sînt retezate într-o clipită.

Trebuie curăţat părul de pe piele şi apoi, după ce a fost răzuit de maşină ţesutul ce stă la temelia părului şi care ţine totul laolaltă — un fel de ţesătură din fibre de tăria paiului — pielea nu mai poate fi folosită decît dacă e fiartă, ca clei de tîmplărie. Rămîne fîşia pufoasă care iese din maşină pe bandă rulantă pentru a încăpea pe mîini pricepute, femeieşti, care îndepărtează ultimele asperităţi. In pachete de cinci funzi, ia apoi drumul fabricilor de pălării.

Fabricarea pălăriilor, tradiţională în Connecticut, şi-a avut rolul ei încă în mişcarea de independenţă a Americii: parlamentul britanic interzisese în 1750, în beneficiul industriei engleze, fabricarea în colonii a pălăriilor şi mărfurilor de lînă, ba şi exportul în vreo colonie învecinată. A fost unul din întîiele motive care a trezit dorul de „neatîrnare şi libertate", dar numai după ce Anglia a scăzut vama la ceai, a izbucnit revoluţia. Căpetenia contrabandiştilor de ceai, John Hancock, a atacat cu o ceată de oameni mascaţi, în puterea nopţii, vapoarele engleze ancorate în portul oraşului Boston şi a aruncat încărcătura de ceai în mare, spre a-şi putea vinde

propriile stocuri, ba cu preţ şi mai bun. Cînd cel care a pus la cale această ispravă — iscată de duhul concurenţei — a trebuit să apară dinaintea tribunalului, a izbucnit întîia ciocnire armată. Trupele britanice din Lexington au fost alungate. John Hancock s-a pomenit liber şi orice copil de şcoală îl cunoaşte azi ca pe un erou al libertăţii.

Industriile care din instinct de conservare trebuiau să susţie răscoala au fost mai cu seamă distileriile de rachiu, păgubite de vama pe zahăr şi manufacturile de pălării, ameninţate de legea britanică. (Dar marele John Jacob Astor, furnizor al producătorilor de pălării din Connecticut, a trădat cauza americană, spre „a-şi scăpa pieile" de confiscare de către englezi).

Atît de veche e aşadar această îndeletnicire care de mai bine de o sută de ani se desfăşoară în aceleaşi încăperi. Cel puţin aşa se şi înfăţişează fabricile din Danbury. Numai construcţii de lemn, cu pereţi din şipci bătute în cuie de-a curmezişul — la-ntîmplare — totul vopsit în roşu ruginiu.

Doctorului Becker i se pare c-a nimerit într-un fel de presă; cămăruţe peste cămăruţe, încăperi fără lumină, praf, păr pretutindeni, proastă ventilaţie, care nu asigură eliminarea vaporilor dăunători. Oamenii lucrează în laibăre fără mîneci sau — în odăile umede — în cizme cu carîmbi şi încinşi cu şorţuri de piele; în multe întreprinderi poartă pantaloni prea scurţi peste nişte iz-

mene lungi, zdrențuite, încît arată ca adevărați cerșetori.

Numai fabrica lui Mallory, cel mai mare producător de pălării din lume, are utilaje moderne. Dar întreg personalul e dator vîndut unei societăți de asigurare pentru vremuri de bătrînețe. Cine părăsește serviciul primește și polița, n-are nici o despăgubire de dat, e asigurat mai departe, dacă plătește în continuare ratele. Foarte cinstit, nu ? Cum însă în cazul unui conflict sau a încetării lucrului, omul n-are de îndată un nou serviciu la îndemînă, iar rata trebuie plătită (sau poate salariul cel nou e și mai prost), această ocrotire a muncii nu e altceva decît o anulare a libertății.

Ceilalți proprietari de întreprinderi din Danbury și-au asigurat numai fabricile, căci par a-și face socoteala că un incendiu care ar mistui șandramalele de lemn prost construite, dar bine asigurate, ar fi o afacere mai bănoasă decît ridicarea unei clădiri de piatră.

Dar cînd, asemenea doctorului Becker colinzi o zi întreagă River Street și Allan Street și intri în ateliere...

(...Poți intra în America aproape în orice întreprindere, să privești totul, să afli de la lucrători tot ce se face, nu se supără nimeni. In Germania, vizita unui ziarist la A.E.G. ar stîrni bănuiala că tînărul are de gînd să întemeieze a doua zi o societate de electricitate cu condiții de furnizare mai ieftine. Un mic fabricant de păpuși

de vitrină din strada Rosenthal a început odată să bîțîie dinaintea unui reporter care exprimase oarecari păreri, nu lipsite de pricepere : „Pentru dumnezeu, nu cumva ai de gînd să-mi furi secretele de fabricație, ca să faci o întreprindere la fel ?...“)

...Cînd, asemenea doctorului Becker, vizitezi întreprinderile din Danbury, te izbește în primul rînd, în ce mare măsură se folosește aci importul. Mașinile speciale sînt aduse din Germania, pălăriile de Panama și pălăriile de paie Leghorn vin din Mantua, iar formele de pai de orez din Modena sau din Elveția. Argăsitorii sînt și ei „importați“ din Siria, ceilalți lucrători sînt mai mult italieni, elvețieni sau germani.

Germanii care locuiesc aci sînt la a treia generație și au o societate de ajutor reciproc „Concordia“ cu sediul propriu, cu fabrică de bere proprie, și dau dovadă de sentimente foarte... tricolore (negru-alb-roșu) ; în sala de întrunire atîrnă mîndră o tabelă de onoare pe care e scris cîți membri au murit ca eroi în războiul mondial — luptînd împotriva Germaniei, ceea ce e mai puțin important. Importantă este moartea eroică.

Americani get-beget — nu cetățeni de import — sînt în Danbury numai cei care figurează în consiliile de administrație ale societăților anonime și proprietarii fabricilor de pălării.

Rece și umedă e ziua de noiembrie ce-o petrece doctorul Becker între zidurile orașului Danbury. Și pentru că după dejun locul în restaurant tre-

buie eliberat numaidecît, (altminteri nu s-ar putea sta ore întregi la „drugstore“,[1] iar cafeneaua e o noțiune necunoscută), el trebuie să se încălzească colindînd din nou fabricile, ca să-nvețe și mai bine tehnologia fabricației pălăriilor, pe care o cunoaște din Europa și a studiat-o în de ajuns și înainte de amiază...

La nu mai puțin de treizeci și șase de manipulațiuni ce se îndeplinesc, fiecare de o anumită mașină și într-un anumit atelier e supusă o pălărie bărbătească înainte de a fi gata, înainte de a arăta la fel cu milioane de alte pălării.

Părul de iepure s-a zbîrlit și așa lipit de popicele de lemn îmbrăcate cu împletitură de sîrmă ce se învîrtesc în gol, cu greu s-ar putea folosi. Pîsla aceasta, ce pare acoperămînt de clovn, s-ar potrivi doar unui cap monstruos de mare; unde mai pui că e subțire, umedă și lăbărțată. Trebuie să i se mai ajute cu ceva, să mai fie tratată cu vapori de alcool și tartru, apoi călcată și presată, după mărimea capului.

Treizeci și șase de manipulațiuni diverse! La treizeci și șase de aparate complicate se desăvîrșește spălatul, uscatul, tunsul, netezitul, lustruitul, vopsitul, periatul, apretatul, garnisitul, cusutul paglicilor și benzilor (de care se ocupă o armată de femei în vîrstă, mai toate, de cel puțin șaptezeci de ani), cusutul benzii interioare de piele, stampilatul cu marca fabricii.

---

[1] Drogheria, care în America vinde și cafea, înghețată, sandvișuri.

Pe una din mese doctorul Becker zărește o coală tipărită pe o față, încleiată pe cealaltă; după ce e tăiată în mici pătrate, fiecare bilețel e lipit în cîte o pălărie gata. Aceasta e vigneta cu „marca fabricii“, care arată că marfa a fost produsă de muncitori organizați: „United Hatters of North America“ (Uniunea pălărierilor din America de Nord).

Această marcă de fabricație se găsește în multe pachete de mărfuri: în ghete (Boot and Shoe Worker's Union Stamp, — marca Uniunii muncitorilor din fabricile de încălțăminte), în țigări (Union Label of Tobacco Workers, — Uniunea muncitorilor din manufacturile de tutunuri), în cărți legate (Bookbinder's Union Label, — marca Uniunii legătorilor) în costumele de gata (Label of the Journeymen Tailors — marca Uniunii muncitorilor din confecții), și așa mai departe.

Se pare că din San Francisco și-a luat „marca“ drumul spre toate mărfurile Americei. Acolo se „ajustau“ mereu salariile muncitorilor chinezi din fabricile de țigări care nu erau primiți în sindicate. Acele întreprinderi care au fost nevoite să respecte tarifele fixate de sindicate au răspîndit zvonul că salariații chinezi din fabricile concurente ar fi murdari, iar țigările fabricate de ei, neigienice. Spre a deosebi marfa lor de cea „neigienică“, au pus în cutii insigna cu marca fabricii. Mai tîrziu și celelalte branșe organizate în sindicate au preluat sistemul, marca ținînd să

arate cumpărătorului că fabricantul nu e un exploatator, pentru că respectă tariful sindical...

Ce copilăresc apel la înțelegerea socială a cumpărătorului, și încă a cumpărătorului american! Pe el îl interesează firește, numai să cumpere marfa ieftin. Dacă bilețelul ar fi cît de cît luat în seamă, ar avea un efect negativ, căci cetățeanul nu urăște nimic mai mult ca Uniunile sindicale — deși de cele mai multe ori ele sînt mai curînd bresle decît sindicate. Totuși acest semn distinctiv, la furnizarea căruia uniunea respectivă cîștigă în cel mai bun caz cîțiva dolari anual, rămîne.

Lipirea bilețelului cu marca fabricii e singurul lucru pe care doctorul Becker nu-l cunoaște din Europa, dar faptul — avînd în vedere cele amintite mai sus — nu-i în stare să-i micșoreze dezamăgirea. Da, doctorul Becker e foarte dezamăgit. Așa ceva știe foarte bine și Europa să facă! Își închipuise pesemne că va da aici de o mașină, care fără prea multă bătaie de cap și fără a dăuna ființei omenești, poate produce pălăria obișnuită. O industrie tradițională, într-un oraș din America de Nord specializat exclusiv în pălării — doctorul Becker își închipuise aceasta ca ceva minunat, un rai al tehnicei și al muncitorimii. De aceea și luase hotărîrea să viziteze Danbury.

Acum gîndește însă altfel asupra acestui lucru și cînd pleacă la gară, trecînd prin fața celor doi

cerșetori, orbiți desigur de argăseală, și a flașnetarului negru, îi aruncă acestuia un bănuț în pălărie: o pălărie care, inclusiv lipirea mărcii de fabricație, a trecut prin obișnuitele treizeci și șase de manipulații, ca toate celelalte pălării.

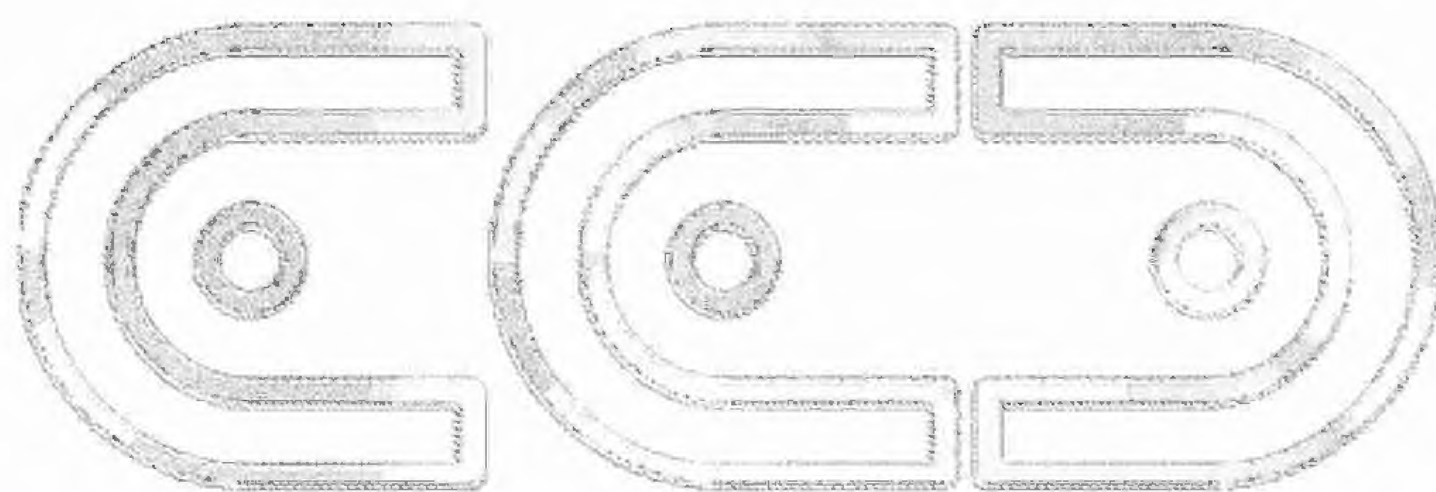
CUPRINSUL

Responsabil de carte: M. Scarlat
Tehnoredactor: N. Kivu
Corector: I. Arsenie

Dat la cules 07.06.55. Bun de tipar 19.08.55. Tiraj 15.100 ex. Hîrtie tipar de 52 gr. m.p. Ft. 700×1000/32. Coli ed. 3,67. Coli de tipar 3,5. Ediția I. Comanda 2017. A. nr. 02560. Pentru bibliotecile mici indicele de clasificare 83—32=R.

Tiparul executat sub com. nr. 1913 la Combinatul Poligrafic Casa Scînteii „I. V. STALIN", București R.P.R.

Scanare și prelucrare digitală

de

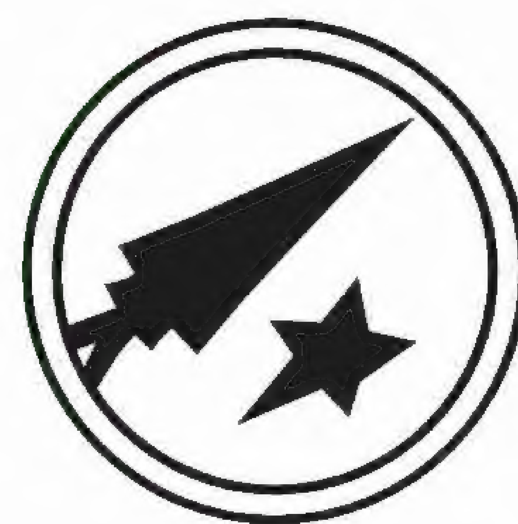
Anonim

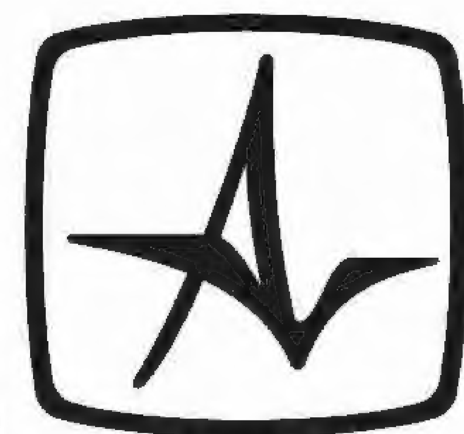
și

CAT Graur

Antwerpen

2023

